

TÜRK-İŞ
TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI
KONFEDERASYONU

SENDİKACILIK, SİYASET, TÜRK-İŞ

Yıldırım Koç

Eğitim Yayınları No. 17

31.8
KOÇ
999
006

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

TÜRK-İŞ
TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI
KONFEDERASYONU

SENDİKACILIK, SİYASET, TÜRK-İŞ

Yıldırım Koç

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi
Eğitim Yayınları No. 17

Tarih:.....

Demirbaş No: *1005*

Tasnif No: *331.8 KOC.* 1999 Se

Bilgi sayfa işlenmiştir

TÜRK-İŞ Eğitim Yayınları No. 17
Ankara, 1999

TÜRK-İŞ Genel Merkezi
Genel Eğitim Sekreterliği
Bayındır Sk. No. 10
Kızılay, Ankara

Yıldırım Koç
TÜRK-İŞ Genel Başkan Danışmanı
YOL-İŞ Eğitim ve Araştırma Dairesi Müdürü

DEMİRCİOĞLU MATBAACILIK
Telefon : [0.312] 433 3638
Telefax : [0.312] 434 1471
Yenişehir - Ankara

2000

SUNUŞ

Türkiye'de işçilerin ve diğer çalışanların sayısı ve nüfus içindeki payı giderek artarken, Parlamento'daki sesleri yeterince güçlü değildir. Bugün ülkemizde gelir getirici bir işte çalışanların yaklaşık yarısı ücretlidir. Emekliler ve işsizler de hesaba katıldığında, bu toplum kesiminin payı daha da artmaktadır. Ancak, bu potansiyel siyasi güce rağmen, işçilerin ve diğer ücretli-aylıklı çalışanların sorunları, siyasi partilerimizin programlarında ve uygulamalarında ve Parlamentomuzun gündeminde gerektiği gibi yer almamaktadır.

TÜRK-İŞ bu konuyu ve sorunu daha kurulduğu günlerden itibaren değerlendirmeye başlamıştır. Konfederasyonumuz, başka ülkelerin tecrübelerinden de yararlanarak, sendikacılık hareketinin siyasetle ve siyasi partilerle ilişkileri konusunda belirli politikalar oluşturmuş ve uygulamıştır. Geçmişteki bu politikalar değerlendirilmeden günümüzün şartlarının kavranılabilmesi mümkün değildir.

Sendikacılık, Siyaset, TÜRK-İŞ kitapçığında, TÜRK-İŞ'in geçmişten günümüze siyasi partilerle ilişkilere bakışı özetle ele alınmaktadır. Bu kitapçığın ülkemizde TÜRK-İŞ'in ve tüm çalışanların siyasi alanda artacak olan gücünün kavranmasına katkıda bulunacağına inanıyorum.

Salih Kılıç

Genel Eğitim Sekreteri

işçiler 1945 yılı sonlarında çok partili düze-
le birlikte bireyler olarak yaygın biçimde si-
lara katılmaya başladılar.

siyasal partiler de 1946 yılından başlaya-
yılarını almaya çalıştı ve savundukları görüş-
adıkları programlar sayesinde birçok işçiyi
tıstı altında örgütledi. Bu arada bazı sendika-
ili bile oldu. İşçiler hızlı bir biçimde politikleş-
politikleşme, işçilerin ortak çıkarları doğrultu-
suz bir politikleşme değil, bireyler olarak işçi-
eli çıkarları doğrultusunda bir politikleşmey-

yıllarda iktidardaki partiye dayanarak kamu
girdiler, işçi-işveren ilişkilerinde etkili oldu-
1975 sonrasında her hükümet değişikliğiyle
tarafı bazı işçiler ve memurlar işten atıldı,
kızağa çekildi. Buna karşılık, iktidara yeni
yandaşı en fazla politikleşmiş işçiler işe
aha önemli görevlere getirildi. 12 Eylül önce-
e kamu kesimindeki bazı işçiler birbirleriyle
lacak düzeyde politikleşmişti.

re 12 Eylül sonrasında uygulanan ekonomik
havayı değiştirdi. Birçok kamu kurum ve ku-

ruluşunda birbiriyle siyasal nedenlerle düşman kamplara bölünmüş bazı işçiler, önce ekonomik mücadelede birlikte tavrı almayı öğrendiler. Bireysel politikleşme geriletildi. Daha sonra, toplu sözleşmecilikle sınırlı bir sendikacılık anlayışının yetersizliği kavranmaya başlandı. Ekmek mücadelesinin bile siyasal bir nitelik kazandığı günümüzde ise, işçilerin önemli bir bölümünün geleneksel olarak bağlı bulundukları siyasal partilerden bağımsızlaşma eğilimi hızla güçleniyor. Ekonomik mücadelede bütünleşen işçi ve sendikacılık hareketi bağımsız bir siyasal nitelik kazanmanın zorunluluğunu hissetmeye başlıyor. İşçiler bir bütün halinde ve ortak çıkarlar doğrultusunda politikleşiyordu.

Türkiye'de yaşanan deneyim, sermayenin uluslararası düzeyde uyguladığı politikalarla da bağlantılıydı.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ekonomik büyüme, düşük oranlı işsizlik ve Soğuk Savaş koşullarında sosyalleş(tiril)miş veya evcilleş(tiril)miş olan kapitalizm, 1980'li ve 1990'lı yılların ekonomik bunalım, yüksek oranlı işsizlik, Sovyet sisteminin yıkılması, az gelişmiş ülkelerin ucuz işgücü kaynaklarının sömürülmesi ve yeni teknolojiler koşullarında, işçi sınıfına ve sendikalara yönelik politikasını kökten değiştirdi. En azından endüstrileşmiş ülkelerde bir süre ortadan kalkan vahşi kapitalizm tüm dünyada yeniden doğdu. İşçilerle işverenler arasındaki ilişkiler tüm dünyada yeniden gözden geçirilmeye başlandı.

Tüm bu gelişmeler işçilerin tavırlarına da yansdı. Günümüzde yaşanan süreç, politikleşmiş tek tek işçilerden, politikleşmiş bütünsel bir işçi hareketine geçiştir. İşçi sınıfı Türkiye’de ilk kez, halkın geniş kesimlerini de arkasına alarak, siyasete ağırlığını koyma sürecini yaşamaktadır.

Günümüzde sorunlarımızın çözümü iyice siyasal alana kaymıştır. TÜRK-İŞ’in başbakanlara sunduğu taleplerin hemen hemen tümü, çözümü siyasal güç ve mücadele gerektiren sorunlarla ilgilidir. TÜRK-İŞ’in genel kurul kararlarında ve Başkanlar Kurulu karar ve bildirilerinde yer alan talepler de aynı niteliktedir.

I. Türkiye’de İşçi Sınıfı, Siyasallaşma ve Sendikacılık Hareketi

Sendikaların siyasal faaliyeti ve siyasal örgütlerle ilişkileri ve bağı ülkeden ülkeye ve aynı ülkede dönemden döneme değişebilmektedir. Bu ilişkinin "nasıl olması gerektiği" konusunda genellemeler olanaksızdır.

Türkiye’de birçok işçi, bağımsız bir işçi ve sendika hareketinin parçası olarak değil de, birey olarak çeşitli siyasal partilerde çalıştı, çeşitli kademelerde yönetime geldi ve hatta milletvekili bile oldu. Ancak bu kişilerin siyasal ilişkileri, işçi ve sendikacılık hareketinin bağımsız siyasal ilişkilerinden nitelik olarak farklıydı.

Giriş

Türkiye’de işçiler 1945 yılı sonlarında çok partili düzene geçilmesiyle birlikte bireyler olarak yaygın biçimde siyasal çalışmalara katılmaya başladılar.

İktidardaki siyasal partiler de 1946 yılından başlayarak, işçilerin oylarını almaya çalıştı ve savundukları görüşler ve uyguladıkları programlar sayesinde birçok işçiyi partilerinin çatısı altında örgütledi. Bu arada bazı sendikacılar milletvekili bile oldu. İşçiler hızlı bir biçimde politikleşti, ancak bu politikleşme, işçilerin ortak çıkarları doğrultusunda bağımsız bir politikleşme değil, bireyler olarak işçilerin kısa vadeli çıkarları doğrultusunda bir politikleşmeydi.

İşçiler bu yıllarda iktidardaki partiye dayanarak kamu kesiminde işe girdiler, işçi-işveren ilişkilerinde etkili oldular. Özellikle 1975 sonrasında her hükümet değişikliğiyle eski iktidarın taraftarı bazı işçiler ve memurlar işten atıldı, sürüldü veya kızağa çekildi. Buna karşılık, iktidara yeni gelen partinin yandaşı en fazla politikleşmiş işçiler işe alındı veya daha önemli görevlere getirildi. 12 Eylül öncesinde özellikle kamu kesimindeki bazı işçiler birbirleriyle kanlı bıçaklı olacak düzeyde politikleşmişti.

24 Ocak ve 12 Eylül sonrasında uygulanan ekonomik politikalar bu havayı değiştirdi. Birçok kamu kurum ve ku-

ruluşunda birbiriyle siyasal nedenlerle düşman kamplara bölünmüş bazı işçiler, önce ekonomik mücadelede birlikte tavır almayı öğrendiler. Bireysel politikleşme geriletildi. Daha sonra, toplu sözleşmecilikle sınırlı bir sendikacılık anlayışının yetersizliği kavranmaya başlandı. Ekmek mücadelesinin bile siyasal bir nitelik kazandığı günümüzde ise, işçilerin önemli bir bölümünün geleneksel olarak bağlı bulundukları siyasal partilerden bağımsızlaşma eğilimi hızla güçleniyor. Ekonomik mücadelede bütünleşen işçi ve sendikacılık hareketi bağımsız bir siyasal nitelik kazanmanın zorunluluğunu hissetmeye başlıyor. İşçiler bir bütün halinde ve ortak çıkarlar doğrultusunda politikleşiyor-du.

Türkiye'de yaşanan deneyim, sermayenin uluslararası düzeyde uyguladığı politikalarla da bağlantılıydı.

İkinci Dünya Savaşı sonrasının ekonomik büyüme, düşük oranlı işsizlik ve Soğuk Savaş koşullarında sosyalleş(tiril)miş veya evcilleş(tiril)miş olan kapitalizm, 1980'li ve 1990'lı yılların ekonomik bunalım, yüksek oranlı işsizlik, Sovyet sisteminin yıkılması, azgelişmiş ülkelerin ucuz işgücü kaynaklarının sömürülmesi ve yeni teknolojiler koşullarında, işçi sınıfına ve sendikalara yönelik politikasını kökten değiştirdi. En azından endüstrileşmiş ülkelerde bir süre ortadan kalkan vahşi kapitalizm tüm dünyada yeniden doğdu. İşçilerle işverenler arasındaki ilişkiler tüm dünyada yeniden gözden geçirilmeye başlandı.

Tüm bu gelişmeler işçilerin tavırlarına da yansdı. Günümüzde yaşanan süreç, politikleşmiş tek tek işçilerden, politikleşmiş bütünsel bir işçi hareketine geçiştir. İşçi sınıfı Türkiye'de ilk kez, halkın geniş kesimlerini de arkasına alarak, siyasete ağırlığını koyma sürecini yaşamaktadır.

Günümüzde sorunlarımızın çözümü iyice siyasal alana kaymıştır. TÜRK-İŞ'in başbakanlara sunduğu taleplerin hemen hemen tümü, çözümü siyasal güç ve mücadele gerektiren sorunlarla ilgilidir. TÜRK-İŞ'in genel kurul kararlarında ve Başkanlar Kurulu karar ve bildirilerinde yer alan talepler de aynı niteliktedir.

I. Türkiye'de İşçi Sınıfı, Siyasallaşma ve Sendikacılık Hareketi

Sendikaların siyasal faaliyeti ve siyasal örgütlerle ilişkileri ve bağı ülkeden ülkeye ve aynı ülkede dönemden döneme değişebilmektedir. Bu ilişkinin "nasıl olması gerektiği" konusunda genellemeler olanaksızdır.

Türkiye'de birçok işçi, bağımsız bir işçi ve sendika hareketinin parçası olarak değil de, birey olarak çeşitli siyasal partilerde çalıştı, çeşitli kademelerde yönetime geldi ve hatta milletvekili bile oldu. Ancak bu kişilerin siyasal ilişkileri, işçi ve sendikacılık hareketinin bağımsız siyasal ilişkilerinden nitelik olarak farklıydı.

12 Eylül öncesinin ilişkileri ve çelişkileri, işçileri bir bütün olarak kendi ortak çıkarları doğrultusunda bağımsız bir siyasal hareket geliştirmeye zorlamıyordu. Ancak, 24 Ocak İstikrar Programı, 12 Eylül müdahalesi, 1989-1991 döneminde toplu sözleşme sendikacılığında sağlanan başarının ardından başlatılan sürekli ve sistemli yeni saldırı ve 5 Nisan 1994 istikrar programı karşısında, işçi sınıfının siyasal tavır ve eğilimlerinde köklü bir değişim yaşandı ve yaşanıyor.

Günümüzde işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin karşı karşıya bulunduğu sorunlar, işçilerin büyük çoğunluğunu ortak bir siyasal çizgide birleştiriyor. İşçilerin sendikaları ile olan bağları, geleneksel siyasal parti tercihlerinin önüne geçiyor. Sermayenin yoğun, sürekli ve sistemli saldırısı karşısında sessiz kalan siyasal partilere geçmişte duyulan güven azalıyor, işçi ve sendikacılık hareketinin bağımsız siyasal tavrı önem kazanıyor.

1950'li, 1960'lı ve hatta 1970'li yıllarda Türkiye'de iktidara gelen tüm partiler, işçilere toplu iş sözleşmeleri veya mevzuat aracılığıyla belirli ve önemli haklar sağladı. İktidardaki partiler, kamu kesimi işyerlerine kendi yandaşlarını da doldurdu. Bu nitelikteki uygulamalar özellikle kamu kesimi işyerlerinde işçilerin ve memurların siyasal görüşlere göre kamplaşmalarına ve hatta bazı işyerlerinde çatışmalarına neden oldu.

Vahşi kapitalizme geri dönüşle birlikte, bu imkan ve ihtiyaç ortadan kalktı. 24 Ocak istikrar programı ve 12 Eylül müdahalesi bu değişimin ifadesiydi.

İşçi ve sendikacılık hareketi 1980 sonrasında yoğun bir saldırı, hak kaybı ve yoksullaşma yaşadı. Bu süreç, işçiler arasında ayırım yapmaksızın tüm ücretlileri aynı biçimde etkiledi. İşçiler, bu sıkıntılı dönemde kendi dışlarındaki partilerden değil, kendi sınıf kardeşlerinden ve kendi güçlerinden medet ummayı öğrendiler. Siyasal ayrılıkların önemi azaldı. Siyasal partilerden bir soğuma ve kopma süreci yaşandı. İşçiler, ekonomik çıkarları gerektirdiğinde, kendi partilerine karşı da yürümeye ve gösteri yapmaya başladılar.

1989-1993 dönemi toplu iş sözleşmelerinde çok önemli başarılar elde edildi. Sermaye, özellikle 5 Nisan 1994 istikrar programı sonrasında, toplu iş sözleşmeleriyle çözülemeyecek sorunlar yarattı.

Günümüzde yaşanan süreç, çözümü siyasal alana kaymış bu yeni sorunları aşmak için, toplu sözleşme sürecindeki eylemlerde sağlanan birlikteliği siyasal alana taşıma çabasıdır.

Ülkemizde işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, 1989-1993 döneminde toplu sözleşmeler aracılığıyla dünyada çok az örneği görülen önemli ekonomik kazanımlar elde etti. Bunun üzerine, özellikle 1991 yılından itibaren, ser-

mayenin sürekli ve sistemli yeni bir saldırısı başladı. Bu saldırıyı, toplu sözleşmecilikle sınırlı bir sendikacılık anlayışıyla durdurup geriletebilmek olanaklı değildi. Uzun vadeli ve kısa vadeli sorunların çözümü siyasal alana kaydı. Ancak Parlamento'da temsil edilen siyasal partilerin hiçbiri, sermayenin bu yeni saldırısında işçi sınıfının yanında yer almadı. Bu durum, önce mevcut siyasal partilerden soğumaya, kopmaya ve bağımsızlaşmaya, daha sonra da siyasal alanda da "iş başa düştü" demeye yol açtı.

İşçi ve sendikacılık hareketi için siyasal alandaki gücün ve mücadelenin önemi özellikle son dönemde iyice arttı.

İşçilerin hak ve özgürlüklerinin önkoşulu, demokrasidir. Demokrasi ile ekmeğin bütünlüğü, 12 Eylül sonrasında çok somut olarak yaşandı. İşçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, demokrasinin korunması ve geliştirilmesi mücadelesi içinde yer alarak, siyasal bir tavır takınmaya başladı.

Türkiye'de sendikacılık hareketinin en önemli görevlerinden biri, Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter devlet yapısının bütünlüğünü ve bağımsızlığını korumak, demokratik ve laik sosyal hukuk devleti anlayışını savunmak ve hayata geçirmektir. Bunlar da siyasal alanda bir gücü gerektirmektedir.

Ekonomik yaşamda devletin rolünün giderek artması, işçilerin devletin gelirleri ve harcamalarına ilişkin politikaları etkilemek amacıyla giderek daha siyasallaşmasını zorunlu kıldı. Devletin denetimi ve güdümü altındaki sosyal güvenlik kurumları ve çeşitli fonlar için de aynı durum söz konusudur.

Toplu iş sözleşmeleri ile işverenden aldığı ücreti artıran bir işçi, büyük zorluklarla kopardığı paranın giderek artan bir bölümünün vergi, sosyal sigorta, fon kesintileri adı altında kendi denetimi dışına çıktığını yaşayarak öğrendi. Bu koşullarda her işçi bu kesintilerle ve bu kesintilerin harcanış biçimleriyle yakından ilgilenmeye başladı. Bu kesintilerin hangi sınıf ve tabakalardan yapılacağı ve elde edilen kaynakların nasıl harcanacağı ise tümüyle siyasal bir konudur.

Toplanan kaynakların hangi sınıf ve tabakaların yararına kullanılacağı da siyasal bir tercihtir. Devletin eğitim, sağlık, konut, ulaşım gibi alanlardaki yatırımlarının artırılması siyasal kararları gerektirir.

Ücretlilerin toplu iş sözleşmeleri ve yasalar aracılığıyla hak elde etmede siyasal güce gereksinimi vardır. Özellikle kamu kesiminde toplu sözleşme görüşmelerinde siyasal alandaki gücün önemi büyüktür.

Özelleştirme ancak siyasal alandaki güçle durdurulabilir.

Taşeronlaşma ve fason üretim konusundaki 94 sayılı ILO Sözleşmesi'nin, ilgili Bakanlar Kurulu Kararı'nın ve 1993 yılından itibaren kamu kesimi toplu iş sözleşmelerine konan hükmün uygulattırılması ve özel sektöre yaygınlaştırılması, ancak siyasal alandaki bağımsız güçle olanaklıdır.

12 Eylül döneminin her türlü anti-demokratik düzenlemesinin sona erdirilebilmesi siyasal alandaki bağımsız gücü gerektirmektedir.

Memurların ve sözleşmeli personelin grevli toplu pazarlık ve siyasal faaliyette bulunma haklarına kavuşabilmeleri için yasa değişiklikleri gereklidir.

Tarım ve orman işçilerinin iş yasası kapsamına alınması için de siyasal güce gereksinim vardır.

Yasadışı yerli ve yabancı kaçak işçiliği önleyecek SSK, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı teftişleri, ancak siyasal güçle etkili kılınabilir.

Geçici işçiliğin ve süresi belirli hizmet akdiyle çalıştırmanın önlenmesi, yasa değişiklikleri ile olanaklıdır.

Eve-iş-verme ve istisna akdiyle çalıştırma uygulamalarıyla yoğun biçimde sömürülen kişilerin koruyucu çalışma mevzuatı kapsamına alınabilmesi için yasa değişiklikleri gereklidir.

İşsizliğin ve enflasyonun azaltılması ve önlenmesi, işçi sınıfının siyasal alandaki bağımsız gücünün etkili bir biçimde kullanılmasıyla mümkündür.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusundaki mevzuatın güncelleştirilmesi ve uygulanabilmesi için, Parlamento ve hükümetler üzerinde doğrudan etkimiz olmalıdır.

Vergi ve sosyal sigorta kesintilerinin azaltılması yasa değişiklikleriyle olanaklıdır.

Asgari ücretin insanca yaşanabilecek düzeyi çıkarılabilmesi için, Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun bileşiminin değiştirilmesi veya Hükümet temsilcilerinin işçiler lehine oy kullanması gerekmektedir. Bu da siyasal alandaki bağımsız güçle gerçekleşir.

İş güvencesi yasası ve işsizlik sigortası yasası ancak siyasal alandaki bağımsız güçle çıkarılabilir.

Zorunlu emeklilik uygulamasının durdurulabilmesi için siyasal alanda güce gereksinim vardır.

Kıdem tazminatı tavanının ve ikramiye üzerindeki sınırlandırmanın kaldırılabilmesi için yasa değişikliği gereklidir.

SSK'nın sorunlarının çözülebilmesi için, SSK'nın demokratikleştirilmesi ve özerkleştirilmesi ve Kurum'un finansmanına devletin de katılması zorunludur. Bu değişik-

Taşeronlaşma ve fason üretim konusundaki 94 sayılı ILO Sözleşmesi'nin, ilgili Bakanlar Kurulu Kararı'nın ve 1993 yılından itibaren kamu kesimi toplu iş sözleşmelerine konan hükmün uygulattırılması ve özel sektöre yaygınlaştırılması, ancak siyasal alandaki bağımsız güçle olanaklıdır.

12 Eylül döneminin her türlü anti-demokratik düzenlemesinin sona erdirilebilmesi siyasal alandaki bağımsız gücü gerektirmektedir.

Memurların ve sözleşmeli personelin grevli toplu pazarlık ve siyasal faaliyette bulunma haklarına kavuşabilmeleri için yasa değişiklikleri gereklidir.

Tarım ve orman işçilerinin iş yasası kapsamına alınması için de siyasal güce gereksinim vardır.

Yasadışı yerli ve yabancı kaçak işçiliği önleyecek SSK, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı teftişleri, ancak siyasal güçle etkili kılınabilir.

Geçici işçiliğin ve süresi belirli hizmet akdiyle çalıştırmanın önlenmesi, yasa değişiklikleri ile olanaklıdır.

Eve-iş-verme ve istisna akdiyle çalıştırma uygulamalarıyla yoğun biçimde sömürülen kişilerin koruyucu çalışma mevzuatı kapsamına alınabilmesi için yasa değişiklikleri gereklidir.

İşsizliğin ve enflasyonun azaltılması ve önlenmesi, işçi sınıfının siyasal alandaki bağımsız gücünün etkili bir biçimde kullanılmasıyla mümkündür.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusundaki mevzuatın güncelleştirilmesi ve uygulanabilmesi için, Parlamento ve hükümetler üzerinde doğrudan etkimiz olmalıdır.

Vergi ve sosyal sigorta kesintilerinin azaltılması yasa değişiklikleriyle olanaklıdır.

Asgari ücretin insanca yaşanabilecek düzeyi çıkarılabilmesi için, Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun bileşiminin değiştirilmesi veya Hükümet temsilcilerinin işçiler lehine oy kullanması gerekmektedir. Bu da siyasal alandaki bağımsız güçle gerçekleşir.

İş güvencesi yasası ve işsizlik sigortası yasası ancak siyasal alandaki bağımsız güçle çıkarılabilir.

Zorunlu emeklilik uygulamasının durdurulabilmesi için siyasal alanda güce gereksinim vardır.

Kıdem tazminatı tavanının ve ikramiye üzerindeki sınırlandırmanın kaldırılabilmesi için yasa değişikliği gereklidir.

SSK'nın sorunlarının çözülebilmesi için, SSK'nın demokratikleştirilmesi ve özerkleştirilmesi ve Kurum'un finansmanına devletin de katılması zorunludur. Bu değişik-

likler de ancak Parlamento'da doğrudan etkili olmakla ger-
çekleşebilir.

TRT'nin tarafsız yayın yapmasının sağlanabilmesi için
TRT Yönetim Kurulu'nda işçilerin etkili bir biçimde doğru-
dan temsili gereklidir. Yine yasa değişikliği söz konusu-
dur.

Sendikaların radyo istasyonu ve televizyon kanalı kur-
maları giderek daha da önem kazanmaktadır. Bu konuda-
ki yasağın kaldırılması için yasa değişikliği zorunludur.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün enflasyon oranlarını be-
lirlemesini denetleyebilmemiz için DİE yasasında değişik-
lik yapılmalıdır.

Tasarrufu teşvik fonunun işçiler ve memurlar yararına
kullanılması için, fonun yönetim ve denetiminin işçilerin ve
memurların demokratik biçimde seçilen temsilcilerine ve-
rilmesi gereklidir. Bu da yasa değişikliğiyle olanaklıdır.

İşçi sınıfının yalnızca uzun vadeli sorunlarının değil,
aynı zamanda yukarıda özetlenen kısa vadeli sorunlarının
çözümü de siyasal alana kaymıştır. Parlamentoda temsil
edilen siyasal partilerin hiçbirinin programında, çözümü
siyasal alana kaymış bu kısa ve uzun vadeli sorunların çö-
zümüne ilişkin işçi yararına düzenleme öngörülmemiştir.
Bu koşullarda, işçilerin mevcut siyasal partilerden soğu-

ması ve bağımsızlaşması ve kendi çözümlerini kendilerinin üretme eğilimi giderek ağır basmaktadır. Bu somut konularda geçmişte çok farklı siyasal hareketler içinde yer almış işçiler arasında hiçbir farkın bulunmaması da, işçilik bilincinin ve birlikteliğinin siyasal görüş kardeşliğinin önüne geçmesine ve bir süre sonra da işçilik bilinci ile siyasal görüş kardeşliğinin bütünleşmesine yol açmaktadır. Yaşanılan ve yaşanacak olan süreç budur.

İşçilerin giderek artan bir bölümü, hükümeti hangi parti kurarsa kursun, IMF ve Dünya Bankası ile sermaye ve servet sahiplerinin istediklerini yaptırabildiğini kavlıyor. İşçiler arasında ve sendikalarda, Parlamento'da temsil edilen siyasal partilerden bağımsızlaşma ve çalışanların bağımsız siyasal örgütlenmesinin yaratılması eğilimi güçleniyor.

Bu koşullarda, sendikaların siyasal faaliyetlerinin önümüzdeki dönemde hızla yoğunlaşacağını söylemek, bir kehanet değil, yaşamın doğal gelişiminin saptanmasıdır.

Türkiye'de 12 Eylül sonrasında yaşanan ortak sıkıntılar ve 1987-1995 döneminin birlikte meşru kitle mücadelesi, işçiler arasındaki siyasal farklılıkların önemini azalttı, işçiler arasındaki birlikteliğin geleneksel siyasal görüş kardeşliğinin önüne geçmesini sağladı, sendikal harekete bağlılığı, geleneksel siyasal tercihlere bağlılığın önüne geçirdi.

II. TÜRK-İŞ ve Siyasal Partilerle İlişkiler

Türkiye Cumhuriyeti, tarihinin en sıkıntılı dönemlerinden birini aŐma sürecini yaşamaktadır. Parlamento'da temsil edilen siyasal partiler, bu sıkıntının ülkemizin ve halkımızın çıkarlarına uygun bir biçimde aŐılması doğrutusunda bir program geliŐtirmektedir, TÜRK-İŞ'in talepleri doğrutusunda uygulama yapamamaktadır. Bu koşullarda yeni siyasal arayıŐlar gündeme gelmektedir. Son 4-5 yıllık dönemde TÜRK-İŞ içinde giderek yaygınlık kazanan bir tartışma, TÜRK-İŞ'in öncülüğünde ve tüm halkımızı kapsayacak bağımsız bir siyasal örgütlenmenin gereğidir. Bu durumda, TÜRK-İŞ'in siyasal partilerle iliŐkisinin "dnden yarına" incelenmesi, bugünkü tartışmalara ıŐık tutacaktır.

(A) 1952-1960 Dönemi

1938 yılında Cemiyetler Kanunu ile getirilen "sınıf esasına dayalı" cemiyet kurma yasağının 1946 yılında kaldırılması sonrasında Türkiye'de sendikalar yeniden canlandı. Hükümet, sendikaların ve üst örgütlerinin faaliyetlerini, 1947 yılında kabul edilen 5018 sayılı İŞçi ve İŞveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun ile düzenledi. Bu Kanun'un 5. maddesi, sendikaların siyasal faaliyeti konusunda çok katı yasaklar getiriyordu:

"İşçi ve işveren sendikaları, sendika olarak, siyasetle, siyasi propaganda ve siyasi yayın faaliyetleriyle iştigal edemezler ve herhangi bir siyasi teşekkülün faaliyetlerine vasıta olamazlar."

Bu yasağın ihlali durumunda uygulanacak yaptırım da 7. maddede aşağıdaki biçimde düzenlenmişti:

"5nci... maddelerdeki hükümlere aykırı hareket olunması... hallerinde, ...sendika, mahkeme kararıyla, üç aydan bir seneye kadar geçici veya devamlı olarak kapatılır.

"Sorgu yargıcı veya mahkeme, soruşturma ve yargılamanın her safhasında hükümden önce dahi bu gibi sendikaların faaliyetlerini menedebilir; Cumhuriyet Savcıları da mahkemeden ve yargıçtan men isteyebilirler...

"Haklarında kapatılma hükmü verilen sendikaların yönetim kurulu üyeleriyle bu fiillere teşebbüs ve iştirak edenler, bir sene müddetle başka bir sendikaya üye olamazlar."

TÜRK-İŞ böyle bir ortamda 31 Temmuz 1952 tarihinde kuruldu. TÜRK-İŞ'i oluşturan örgütlerin yöneticileri, ülkedeki parti saflaşmalarının sendikacılık hareketi için yaratacağı sakıncalardan ürkererek, TÜRK-İŞ tüzüğüne ilginç

bir yasaklama getirdiler; TÜRK-İŞ yöneticilerinin siyasal partilerde görev almasını yasakladılar. Tüzüğü'nün 41. maddesi şöyleydi:

"TÜRK-İŞ kademelerinde vazife almış olan sendikacılar, siyasi parti seçimlerinde, dini ve ticari gayeler için, TÜRK-İŞ'teki ünvan ve yetkilerini kullanamazlar, aynı zamanda siyasi teşekküllerde vazife alamazlar ve ünvanlarını propaganda vasıtası yapamazlar, yaptıkları takdirde Konfederasyon'daki görevlerinden müstafi sayılırlar."

TÜRK-İŞ içinde siyasal parti tartışmalarına yol açmış olması gereken gelişmelerden biri, 1950 yılında Demokrat İşçi Partisi'nin kurulmasıdır. Demokrat İşçi Partisi'nin kurucuları arasında, Üzeyir Kuran ve başka işçiler de vardı.

2 Mayıs 1954 genel seçimleri öncesinde 10 sendika önderi tarafından "İşçi ve İşçi Dostu Milletvekillerini Destekleme Komitesi" hareketi oluşturuldu. Ancak, sendikaların değil ama sendikacıların bu girişimi başarılı olamadan dağıtıldı.

Bu yıllarda TÜRK-İŞ içinde parti konusunun tartışıldığına ilişkin bazı ipuçları vardır. Ancak bu konular ön plana çıkmamıştır.

TÜRK-İŞ ve bağlı sendikaların yöneticilerinin bu dö-

namdeki genel eğilimi, ağırlıkla Demokrat Parti ve bir ölçüde de Cumhuriyet Halk Partisi ile bireysel ilişkiler geliştirmek, onların politikalarını etkilemeye ve bu siyasal partilerin listelerinden milletvekili seçilmeye çalışmaktı. İşçilerin çok büyük bir bölümü Demokrat Parti'yi tutuyordu. Demokrat Parti işçilerin desteğini alabilmek amacıyla yasalar aracılığıyla önemli haklar veriyordu. Ayrıca, sendikaların örgütlü bulunduğu kamu kesimi işyerlerindeki işçiler, Hükümetle ilişkiler aracılığıyla, ücret zamları da alabiliyorlardı. İşçilerin büyük bir bölümü ya tam mülksüzleşmemiş ve köyle bağları kopmamış yarı-işçilerdi, ya da ilk kuşak işçilerdi. Ayrıca, işçi sınıfının kanatlarını oluşturan işçilerle memurlar arasında da önemli sorunlar yaşanıyordu. Bu koşullarda, bir işçi partisinin veya çalışanlar partisinin geniş işçi kitlesinin desteğini alabilmesi olanaklı değildi. Sosyalist nitelikli bir programı benimseyen ve "işçi," "çalışan" veya "emekçi" kimliğini öne çıkaran siyasal örgütlenmeler de işçiler tarafından benimsenmedi, desteklenmedi.

(B) Türkiye İşçi Partisi'nin Kuruluşu

Türkiye İşçi Partisi (TİP) 13 Şubat 1961 tarihinde, 1961 genel seçimlerine katılabilmek için parti kurulmasına izin verilen son günde, TÜRK-İŞ'ten 11 sendikacı ve Kemal Türkler'in şöförü tarafından kuruldu. TÜRK-İŞ'e bağlı İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nde etkili olan sendikacıla-

sosyalist bir partiye dönüştü. Sadun Aren'in belirttiği gibi, "12 işçi-sendikacının kurmuş oldukları TİP'in, Aybar'ın genel başkan yapılmasından sonraki TİP'le hiçbir ilgisi ve benzerliği yoktur."

TİP'in kurucularından İbrahim Denizcier bu konuda şunları söylemektedir (TÜRK-İŞ, 10. Genel Kurul Çalışmaları (12-18 Nisan 1976), Yay.No.109, Ankara, 1976, s.666-7.)

"1960 senesinde de, 1960 senesinden sonra da biz arkadaşlarımızla, 3-4 arkadaşımızla, biraraya gelip o özlediğimiz işçi sınıfının partisinin kurulmasını tahakkuk ettirdik. Diğer sendikalarımızın da, arkadaşlarımızın da, tüzüğün içerisinde kurucu olarak yer almalarını istedim. Fakat kurulda bu tezimi kabul ettiremedim. Bu partiyi kurmak yoluna gittim ve nihayet bu parti kuruldu. Bu parti kuruldu, fakat bu parti kurulduğu zaman gördünüz ki, 1960 senesi bugünkü gibi değildi. 1960 senesinde bu partiyi kurduğumuz zaman büyük zahmetler çektim. Bir gazetede eğer Türkiye İşçi Partisi adına iki satırlık bir yazı yazılırsa, akşamleyin İdare Heyeti meyhaneye davet edilirdi...

"... Biz Türkiye İşçi Partisini kurarken evvela sendikacı olarak o partiyi kurduk ve o partiyi kurduğumuz zaman da Türk-İş'in muvafakatini almak istedik. Türk-

İş'in Başkanını ve Başkanının yanında bazı arkadaşlarımızı davet ettik. Tüzüğümüzü vermeden kendilerine, 'bu partiyi kuruyoruz, Türk-İş olarak bir de bize yardımcı ol,' dedik. O devrelerde, 'biz sizi destekleriz, fakat içinizde bulunmayız,' dediler. O parti kuruldu. Gördünüz ki, Türkiye'de kurulmuş olan bu partinin, ilk defa Türkiye'de işçilerin kurduğu, emekçilerin kurduğu bir İşçi Partisinin Mecliste 10 tane mebusu oldu...

"Eğer Türk-İş o partiye sahip çıksaydı, bugün ideolojisi bozuk olanlar o partinin içerisinde yer bulamazlardı..."

"... Daha o zaman işçi partisi kurulamamıştı. O zaman Demokrat Partili olduğumuz için ve olduğum için, CHP tarafından şikayet edilmişimdir. Niye bunu söylemiyorsun, niye İşçi Partisine leke sürüyorsun? O partiyle iftihar ediyorum, ama bugün değil. Bugün gayet tabii bir takım entellektüeller, birtakım gecekonduda oturmayan, köyde bulunmayan, işçinin yanında bulunmayan, salonda viskisini içen birtakım salon sosyalistleri bize sahip çıkmak istiyor."

TİP'in, kuruluşundakinden farklı bir çizgiye yönelmesi sırasında, Ankara'da da TÜRK-İŞ Yöneticilerinin yönlendiriciliğinde Türkiye Çalışanlar Partisi girişimi başladı.

rın bir bölümü, herhangi bir yetkili organ kararı olmaksızın ve bir parti programı bulunmaksızın, mevcut parti boşluğundan yararlanmak amacıyla bir siyasal parti oluşturdular. Bu dönemde Kurucu Meclis üyesi olan sendikacı Ömer Karahasan bu süreci şöyle anlatmaktadır(Karahasan, Ö., Türkiye Sendikacılık Hareketi İçinde Zonguldak Maden İşçileri ve Sendikası, Ankara, 1978, s.639):

"TİP'in en başta gelen özelliği, iktidara gelip geçmiş partilerin işçilere ve işçi meselelerine sırt çevirişinin sonucu olarak doğmuştur. Uzun yıllar sendikacılar, kendi aralarından bazılarının milletvekili olarak Meclis'e seçtirilmesini öteki partilerden istemiş, beklemiş ve bu yolda bir çok çabalar göstermişlerdir. Fakat büyük partiler sendikacılara bir kaç kişilik kontenjan tanımış, seçilen sendikacılar milletvekili sıfatını 'işçi' olarak değil, 'parti' milletvekili olarak kullanmışlardır. Zaten sendikacılar arasında seçilen milletvekillerinden çoğu ikinci bir seçimde aday gösterilmemiş veya hut kazanma şansı çok zayıf olan liste sonlarında gösterilip kazanamayınca tekrar sendikacılığa dönmemiş ve işadami olarak hayatlarını devam ettirmeyi daha yararlı bulmuşlardır."

Parti kurulmadan önce İstanbul'da toplantılar yapıldı. Ancak Şubat 1961 başında TÜRK-İŞ Genel Sekreteri Halil Tunç'un bir açıklamasında TÜRK-İŞ'in kurulacak partiy-

le bir bağının olmadığı belirtildi. Nuri Beşer ve Seyfi Demirsoy da, kuruculuk önerisini kabul etmediler. Ancak, buna karşın, TİP'in tüzüğüne, örgütün feshi halinde malların TÜRK-İŞ'e devredileceği hükmü kondu.

TİP, işçilerin büyük bir bölümünün Demokrat Parti'yi desteklediği koşullarda, programsız ve işçilerden ve aydınlardan kopuk bir sendikacılar partisi olarak doğdu. TİP'in programı, kuruluşundan yaklaşık 6 ay sonra, iki aydın tarafından hazırlandı. Program, güncel siyasal, toplumsal ve demokratik taleplerin bir bölümünün özeti biçimindeydi.

TİP başarılı olamayınca ve bu arada Çalışanlar Partisi girişimi önem kazanınca, TİP yönetimindeki sendikacılar aydınlarla ilişkileri geliştirmeye ve, parti tüzüğünün kuruculara verdiği yetkilere dayanarak, aydınlardan bir genel başkan belirlemeye çalıştılar.

TİP'in genel başkanlığı önerilmesi düşünülen ve tartışılan kişiler şunlardı: Prof. Z.F. Fındıkoğlu, Ali Rıza Arı, Dr.Ekmel, Mehmet Ali Aybar, Orhan Arsal, Sabahattin Zaim, Sedat Erbil, Yaşar Kemal, Prof. Sabri Esat Siyavuşgil, Esat Tekeli, Nadir Nadi, Esat Çağa.

Sonunda Mehmet Ali Aybar üzerinde anlaşma sağlandı ve TİP, 9 Şubat 1962 günü Aybar'a teslim edildi. TİP, bu tarihten sonra, sendikacılar partisi olmaktan çıkarak,

sosyalist bir partiye dönüştü. Sadun Aren'in belirttiği gibi, "12 işçi-sendikacının kurmuş oldukları TİP'in, Aybar'ın genel başkan yapılmasından sonraki TİP'le hiçbir ilgisi ve benzerliği yoktur."

TİP'in kurucularından İbrahim Denizcier bu konuda şunları söylemektedir (TÜRK-İŞ, 10. Genel Kurul Çalışmaları (12-18 Nisan 1976), Yay.No.109, Ankara, 1976, s.666-7.)

"1960 senesinde de, 1960 senesinden sonra da biz arkadaşlarımızla, 3-4 arkadaşımızla, biraraya gelip o özlediğimiz işçi sınıfının partisinin kurulmasını tahakkuk ettirdik. Diğer sendikalarımızın da, arkadaşlarımızın da, tüzüğün içerisinde kurucu olarak yer almalarını istedim. Fakat kurulda bu tezimi kabul ettiremedim. Bu partiyi kurmak yoluna gittim ve nihayet bu parti kuruldu. Bu parti kuruldu, fakat bu parti kurulduğu zaman gördünüz ki, 1960 senesi bugünkü gibi değildi. 1960 senesinde bu partiyi kurduğumuz zaman büyük zahmetler çektim. Bir gazetede eğer Türkiye İşçi Partisi adına iki satırlık bir yazı yazılırsa, akşamleyin İdare Heyeti meyhaneye davet edilirdi...

"... Biz Türkiye İşçi Partisini kurarken evvela sendikacı olarak o partiyi kurduk ve o partiyi kurduğumuz zaman da Türk-İş'in muvafakatini almak istedik. Türk-

İş'in Başkanını ve Başkanının yanında bazı arkadaşlarımızı davet ettik. Tüzüğümüzü vermeden kendilerine, 'bu partiyi kuruyoruz, Türk-İş olarak bir de bize yardımcı ol,' dedik. O devrelerde, 'biz sizi destekleriz, fakat içinde bulunmuyoruz,' dediler. O parti kuruldu. Gördünüz ki, Türkiye'de kurulmuş olan bu partinin, ilk defa Türkiye'de işçilerin kurduğu, emekçilerin kurduğu bir İşçi Partisinin Mecliste 10 tane mebusu oldu...

"Eğer Türk-İş o partiye sahip çıksaydı, bugün ideolojisi bozuk olanlar o partinin içerisinde yer bulamazlardı...

"... Daha o zaman işçi partisi kurulamamıştı. O zaman Demokrat Partili olduğumuz için ve olduğum için, CHP tarafından şikayet edilmişimdir. Niye bunu söylemiyorsun, niye İşçi Partisine leke sürüyorsun? O partiyle iftihar ediyorum, ama bugün değil. Bugün gayet tabii bir takım entellektüeller, birtakım gecekondu oturmayan, köyde bulunmayan, işçinin yanında bulunmayan, salonda viskisini içen birtakım salon sosyalistleri bize sahip çıkmak istiyor."

TİP'in, kuruluşundakinden farklı bir çizgiye yönelmesi sırasında, Ankara'da da TÜRK-İŞ Yöneticilerinin yönlendiriciliğinde Türkiye Çalışanlar Partisi girişimi başladı.

(C) Türkiye Çalışanlar Partisi Girişimi (1962)

TÜRK-İŞ'in parti kurma girişimi YÖN'de ilk olarak "Çalışanların Partisi" başlıklı imzasız bir yazıyla (27.12.1961) tartışmaya açıldı. Bu yazıda özellikle önemli olan bölüm, TİP'in yaptığı hataya düşülmemesi ve aydınlarla yakın ilişki kurulması uyarısıydı.

"Bunun için işçi liderlerinin çok dikkatli olmaları, işçi haklarının ve sosyal güvenliğin yalnız işçilerden değil, fakat işçi dostu aydınlarla işbirliği yapacak aydınları ve bütün emekçileri içine alan bir parti tarafından savunulabileceği unutulmamalıdır. Çünkü ancak aydınlarla işbirliği halinde partiyi bir fikri temel ve fikir düzeni üstüne kurmak mümkündür ki, bunlar olmadıkça herhangi bir partinin uzun zaman yaşaması, diğer partilerden gelecek çeşitli tertiplere karşı koyabilmesi ve başarısızlıklara dayanması imkansızdır. İşçi Partisi, ilk adımda fikir işçilerini de saflarında toplamaya ve sempatilerini kazanmaya çalışmalıdır."

TÜRK-İŞ'in yetkili organlarında bir parti kurma konusundaki ilk ciddi tartışma 15 Ocak 1962 günü başlayan Mümessiller Heyeti toplantısında yapıldı.

TÜRK-İŞ Ana Tüzüğüne göre (M.11), Mümessiller Heyeti, Konfederasyon'a bağlı birlik, federasyon ve sendika başkanlarından oluşuyor ve normal olarak yılda bir defa

toplanıyordu. Mümessiller Heyeti tavsiyelerde bulunabiliyor ve belirli koşulların yerine gelmesi durumunda, genel kurulun olağanüstü olarak toplanmasına karar verebiliyordu.

TÜRK-İŞ İcra Heyeti tarafından 15 Ocak 1962 günü başlayan Mümessiller Heyeti toplantısına sunulan raporda siyasal partilerin sendikacıları basamak yapmalarından yakınılıyordu:

"Teessürle arz etmek mecburiyetindeyiz ki, şimdiye kadar olduğu gibi, işçi arkadaşlarımız ve sendika liderleri seçimlerde basamak yapılmış; isimleri etrafında siyasal partilerce geniş yayınlar ve yankılar yapılan işçi adayları adeta seçilmemesinin temini için listelerin sonuna doğru itilmiştir."

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Seyfi Demirsoy, Mümessiller Heyeti toplantısı açış konuşmasında şunları belirtti:

"Memleketimizde 15 Ekim 1961'de yapılan milletvekili ve senatör seçimlerinin neticeleri hepimizce malum olmakla beraber, bir noktaya tekrar dikkatinizi çekmek isterim. 620'ye yakın üyesi bulunan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde işçi olarak sadece 2 değerli arkadaşımız bulunmaktadır. Siyasal partilerimiz; Milli Birlik Komitesince teşekkül ettirilen Kurucu Meclis'e tarafımızdan gönderilen temsilci miktarı kadar dahi

azanın girmemesinde ittifak etmişler ve hatta direnmişlerdir. Bu hal bizi üzmele beraber, bizlerin bir siyasi fikir, daha açık bir tabirle, yeni bir siyasi parti etrafında toplanmamızın gerektiği hakikatını gösterme yönünden bugünkü siyasi parti idarecilerine teşekkür etmeyi gerektirmektedir."

Toplantıda çeşitli görüşler açıklandı. Sonunda, Seyfi Demirsoy, bu tartışmalara şu şekilde yanıt verdi:

"Şimdi, çeşitli partilere mensupsunuz, ben size söyleyeyim. Bir Halk Partili işçiye Demokrat Partisi'ne, Adalet Partisi'ne rey verdirebilir misiniz? Verdirmek kudretinde misiniz? Değil. Bir Adalet Partili işçiye Cumhuriyet Halk Partisi'ne rey verdirebilir misiniz? Verdiremezsiniz ve siyaset o kadar hassastır ki, ver, dedin, şu partiyi destekle, dediğin anda sendikacılık orada tükenmiştir; acze düşer, kuvvetsizliğe düşer ve yapamadık, der.

"Biz seçimlerde, buna rey ver, demedik. Hiçbir meydanda nutuk çekmedik. Hatta seçim günü rey bile vermedik. Çektik, gittik Yunanistan'a. Yapamazdık. Çünkü yaptık mı, bu işin neticesi gelmelidir. O kuvveti görmedik kendimizde. Konfederasyon Başkanı, İcra Heyeti şu partiye rey vereceksin, dediği halde, o zaman Konfederasyon Başkanının, İcra Heyetinin, sen-

dika başkanının durumu ne olur efkan umumiye nezdinde? İşte onun için uğraşıyoruz. Kendi siyasi hedefimizde tek bir siyasi kuvvet olabilmek için uğraşıyoruz."

Bu dönemde işçilerin büyük bir bölümü, 27 Mayıs İhtilali ile devrilen Demokrat Parti'yi destekliyordu. Mümessiller Heyeti'nde alınan bu karar, işyerlerindeki işçilerin genel bir eğiliminin değil, 15 Ekim 1961 seçimlerinde belirli siyasal partilerden Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girmeyi umut eden sendikacıların bu siyasal partilere tepkilerinin sonucuydu.

Bu günlerde Seyfi Demirsoy imzasıyla yayınlanan bir bildiride, Türkiye Çalışanlar Partisi'nin 20 Şubat 1962 günü kurulacağı belirtildi.

Böyle bir parti kurma niyeti bile, belirli çevrelerde gereken etkiyi yaratmış, mevcut siyasal partilerle TÜRK-İŞ arasındaki ilişkileri güçlendirmişti. TÜRK-İŞ, parti kurma tehdidini kullanarak ve ancak "partilerüstü kalarak" hem kendi tabanından kopmamak, hem de etkili olmak gibi bir çizgiye oturdu. Nitekim, parti konusunun daha ilk tartışma gündemine girdiği 15 Ocak 1962 Mümessiller Heyeti toplantısına Başbakan İsmet İnönü katıldı. TÜRK-İŞ'in ve bağlı sendikaların Hükümetle olan ilişkilerinde karşılaşılan sorunların çözülmesi amacıyla da, Hükümet temsilcileri-

le birincisi 9.8.1962 ve ikincisi 18-19.9.1962 tarihlerinde gerçekleşen düzenli toplantılar yapılmaya ve bunlardan sonuç alınmaya başlandı. Şubat ve Mart aylarında parti kurma çalışmaları ciddi bir biçimde sürdürüldü. Ancak burada dikkati çeken nokta, bu çalışmaların sendikalara ve tabana yayılması değil, yalnızca program ve tüzük hazırlamakla sınırlı tutulmasıdır.

Türkiye Çalışanlar Partisi kurulmadı. Bu süreçte TÜRK-İŞ'in siyasal partiler karşısında gerektiğinde kullanabileceği bir parti kozunun olduğu gösterilmiş ve TÜRK-İŞ'in gücü artırılmış, 27 Mayıs İhtilali sonrasında olağanüstü koşullarında bir denge unsuru olarak genel başkanlık görevine getirilen Seyfi Demirsoy'un genel başkanlığının sürekliliği sağlanmıştı.

(D) 1963-1980 Dönemi

274 sayılı Sendikalar Yasası'nın ve 1961 Anayasası'nın tanıdığı grev hakkının kullanılmasını düzenleyen 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasası'nın kabul edilmesiyle birlikte yeni bir döneme girildi.

TÜRK-İŞ yönetimleri bu dönemde işçilerin seçmen olarak gücünü harekete geçirmeye ve kullanmaya çalıştılar. Bu dönemin büyük bölümünde Türkiye ekonomisi hızlı bir büyüme gerçekleştirdi. Buna bağlı olarak, muhafaza-

kar partiler de işçiler lehine önemli yasal düzenlemeler yaptılar, özellikle kamu kesimi toplu iş sözleşmelerinde işçi hak ve özgürlüklerini geliştirici hükümleri kabul ettiler. TÜRK-İŞ, bu koşullarda, hiçbir siyasal partiyi tümüyle karşısına almayacağı ve hükümetlerle dönem dönem çatışmalara girse bile, devlet çizgisinden ayrılmayacağı bir yol izledi.

TÜRK-İŞ, Türkiye İşçi Partisi ve Türkiye Çalışanlar Partisi deneyimlerinin ardından, milletvekillerinin çalışma yaşamına ilişkin tavırlarını izleyerek onlar üzerinde baskı uygulamayı denedi. Önce, partiler değil, bazı milletvekilleri karşıya alındı. 1965 yılındaki genel seçimlerde gündeme getirilen bu uygulamanın pek başarılı olduğu söylenemez. 1975-1976 yıllarında belirli partileri karşıya alma çabaları ise, üye kitlesinden gereken destek görülmediğinden, somut programlara dönüşmedi. Diğer taraftan, 1964 yılında "partilerüstü politika" gündeme getirildi. Tabanda işçilerin çok farklı siyasal eğilimlerde olduğunu, her siyasal partinin işçilere bazı haklar tanıdığını, işçilerin kısa ve uzun vadeli çıkarlarının bu partilerden yalnızca biriyle veya yeni oluşturulacak bir partiyle özdeşleşmediği durumlarda belirli bir siyasal partiyle kurulacak yakın ilişkilerin hem örgüt-içi sorunlara, hem de diğer partilerle ilişkilerde sıkıntılara yol açacağını gören TÜRK-İŞ yöneticileri, siya-

sal partiler karşısında bağımsızlığın öne çıkarıldığı bir çizgi izlediler.

"Partilerüstü politika" adı verilen uygulama, siyasetten kopukluk değil, hükümetlerle mümkün olduğunca çatışmalara girmeden ekonomik büyümeden pay alma çabasının bir parçasıydı. Genellikle CHP ile bağlantılı sendikacılar TÜRK-İŞ'in bu politikasını, CHP'nin desteklenmesi doğrultusunda değiştirmeye çalıştılar. Çeşitli genel kurularda bu konularda tartışmalar yapıldıysa da, partilerden uzak kalma, partilerin tümüyle iyi geçinme, bu partilerin listelerinden milletvekili seçtirme, partilerin politikasını partili işçiler ve sendikacılar aracılığıyla etkileme doğrultusundaki bu politika sürdürüldü.

Halkın ve işçi sınıfının siyasal görüşlere göre parçalanmış bulunduğu, işçilik ve sendikacılık bilincinin yeterince gelişmediği, ekonomik büyümenin yarattığı olanakların bir bölümünün işçilere ve memurlara da aktarılabildiği koşullarda, TÜRK-İŞ'in bir siyasal parti kurma veya mevcut siyasal partilerden birini destekleme çabalarının başarılı olma şansı da yoktu. Bu konuda DİSK'in deneyiminden çıkan sonuç da, üye kitlesinin sendika yöneticilerinin seçimlerde siyasal tavır konusundaki çağrılarını fazla ciddiye almadıklarıdır. Bu da anlaşılır bir durumdur; çünkü sendika tüzüklerinde ve genel kurul kararlarında sendika üyelerinin siyasal tavır belirleme hak ve yetkilerini yöneticile-

rine devrettiğine ilişkin bir hüküm de yoktu. Ayrıca, birçok işçi ve sendikacı, mevcut partiler aracılığıyla kendi kişisel sorunlarının en azından bir bölümünün çözümünü de sağlamıştı. Bir yakınının işe sokulması, SSK hastanesindeki bir sorunun halledilmesi, işyerinde terfi, baskı yapan şefin veya müdürün tayini gibi konularda siyasal partilerden bütçe yardımı alınmıştı. Bu dönem boyunca TÜRK-İŞ'in siyasete ağırlığını koyması ve hatta kendi partisini kurması konusu zaman zaman gündeme geldi. Ancak tabanda böyle bir genel eğilim olmadığından, bu talepler niyetin ötesine gitmedi.

1963 yılında kabul edilen 274 sayılı Sendikalar Yasası'nın 16. maddesi sendikaların siyasal faaliyeti konusunda oldukça geniş bir özgürlük getirirken, siyasal partilerle ilişkilerde bazı kısıtlamalar öngörüyordu.

"Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküller; siyasi partilerden veya onlara bağlı teşekküllerden herhangi bir suretle maddi yardım kabul edemez ve onlara maddi yardımda bulunamaz ve onların teşkilatı içerisinde yer alamazlar; bir siyasi partinin adı altında mesleki teşekkül kurulamaz."

Bu hükmün ihlali durumunda öngörülen yaptırım da, günümüze göre, oldukça yumuşaktı (Madde 30):

"Bu kanuna göre kurulan bir mesleki teşekkül,

bu" oluşturup, diğer sınıf ve tabakaların temsilcilerine karşı ortak bir tavır içine girme eğilimi ve alışkanlığı da pek yoktu. İşçilerin üyeliği ve delegeliği, genellikle kişisel sorunların çözümünde parti desteğini almaya yönelikti. Bu nedenle, parti üye ve delegelerinin, sendikacı veya işçi adayları parti içinde sistemli bir biçimde destekleme alışkanlığı da yoktu. Aksine, "kimse kendi memleketinden peygamber olmaz" anlayışı daha yaygındı. Bu yıllarda siyasal partilerin yönetimlerinde bulunanların bu konudaki genel görüşü şöyle özetlenebilir: "Siz herhangi bir partiyi destekleyip desteklememe kararı alsanız da, almasanız da işçi zaten tek tek kendi siyasi doğrultusunda hareket ediyor." "Herhangi bir partiyi desteklerseniz, diğer partiyi karşınıza alırsınız." Bu nedenle, bazı sendikacıların milletvekili aday listelere alınması, onların parti içindeki güçlerinden veya sağlayacağı destekten çok, sendikaları küstürmeme gibi bir anlayıştan kaynaklanıyordu.

TÜRK-İş, 1964-1965 yıllarında, parti grup kararlarının önemli olmadığı A.B.D.'de AFL-CIO'nun (Amerikan İşçi Sendikaları Konfederasyonu) uygulamalarından büyük ölçüde etkilenererek, çeşitli milletvekillerini izlemeye aldı ve bir baskı grubu rolü oynamaya çalıştı.

Milletvekillerini izleme konusu 1963 yılında kararlaştırıldı. 27 Ocak - 2 şubat 1964 günleri toplanan 5. Genel Kurula sunulan alışma Raporu'nda bu konuda şu değerlendirmeye yer alıyordu:

"Türk-İş, hiçbir parti farkı gözetmeksizin, bütün Senatör ve Milletvekilleri için illere göre tablolar düzenlemiş, bundan böyle Parlamento üyelerinin işçi konularındaki tutumlarını yakından izlemeye karar vermiştir. Bu karar gereğince Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde işçi meseleleri ile ilgili konularda, bilhassa Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanunu, Sendikalar Kanunu, İş Kanunu, Sigorta Kanunu, Tarım İş Kanunu, Deniz İş Kanunu, İşsizlik Sigortası, Toprak Reformu, Vergi Reformları ile Sosyal ve İktisadi Planlama Kanun tasarısı ve tekliflerinin görüşülmesi sırasında parti farkı gözetmeksizin Senatör ve Milletvekillerinin bu kanunlara karşı davranışları, bu kanunların lehinde ve aleyhinde nasıl oy kullandıkları tek tek tesbit edilecektir.

"Parlamento tutanaklarının incelenmesi yanında, Türk-İş ihtisas büroları yetkilileri tarafından izlenecek olan Parlamento görüşmeleri sonucu elde edilen notlar bastırılmış olan listelere işlenecektir. İşçi hakları ile ilgili belli başlı 10 konudaki davranış teker teker senatör ve milletvekillerinin işçi konularına verdikleri önemi ortaya çıkaracaktır.

"Türk-İş şimdilik elde edeceği sonuçları peyderpey bültenlerinde açıklayacak, bilahare genel seçimler arifesinde de, her senatör ve milletvekillerinin davranışını ayrı ayrı gösterir listeleri üye sendikalar kanalıyla işçiler ve ailelerine ulaştıracaktır.

"Batı ülkelerinde de örnekleri görülen bu demokratik denetleme sonucunda seçim sandıklarının başına giden işçiler kendi meselelerine ilgi göstermeyen Parlamento üyelerine oy vermiyecekler ve böylelikle kendi davalarına yakınlık göstermeyen senatör ve milletvekillerinin seçilme şansları bir hayli zayıflayacaktır."

TÜRK-İŞ'in 5. Genel Kurulunda, TÜRK-İŞ Ana Tüzüğü'ne "partilerüstü politika" konusundaki aşağıdaki hüküm eklendi:

Madde 3: "TÜRK-İŞ, İcra ve Yönetim Kurulu ile, TÜRK-İŞ'e bağlı teşekküllerin yetkili birer temsilcilerinin iştiraki ile meydana gelecek kurulun ortak kararı olmadıkça, siyasi partilere ve onlara bağlı teşekküllere karşı mutlak bağımsızlığını korumayı ve partilerüstü bir politika gütmeyi amaç bilir."

TÜRK-İŞ'in TİP'le ilişkilerindeki sorunlar da partilerüstü politikanın benimsenmesinde etkili oldu.

TÜRK-İŞ, 1965 genel seçimleri öncesinde, 16 Ağustos 1965 günü, 9 milletvekilinin seçilmemesi için bir kampanya başlattı. Milletvekillerinin 4'ü CHP'li, 3'ü AP'li, 1'i MP'li ve 1'i de YTP'li idi. TÜRK-İŞ tarafından **Yeniden Seçilmemesi Gereken Milletvekilleri** başlıklı 16 sayfalık bir broşür bastırıldı. Ancak, Ankara 3. Sulh Ceza Mahkemesi, 18 Ağustos 1965 günü TÜRK-İŞ binasının aranmasına

ve broşüre el konulmasına karar verdi. TÜRK-İŞ arandı. Bir miktar broşüre el konuldu. TÜRK-İŞ ve bazı sendikaların yöneticileri hakkında dava açıldı. Açılan davalar takipsizlikle ve beraetle sonuçlandı. TÜRK-İŞ'in aleyhinde kampanya açtığı 9 milletvekilinin yalnızca 3'ü seçilebildi. Diğer 6 milletvekilinin bu kampanya nedeniyle seçilememiş olması kuşkuludur. Herhalde milletvekilleri ile sınırlı bu nitelikteki kampanyaların Türkiye'de bu dönemdeki yararsızlığı ve etkisizliği görüldüğünden, bu uygulamaya bir daha başvurulmadı.

TÜRK-İŞ'in siyasal alanda gücünü artırma konusu 7-14 Mart 1966 günleri toplanan 6. Genel Kurul'da da gündeme geldi. 6. Genel Kurulda yapılan konuşmalarda genellikle partilerüstü politika desteklendi. Seyfi Demirsoy, eleştirilere yanıt verdiği konuşmasında şunları söyledi:

"Konuşulan mevzulardan birisi de, Türk-İş'in politika yapıp yapmadığıdır. Hayır, arkadaşlar, biz politika yapıyoruz. Dış ticaretin devletleştirilmesi politika değil midir? Enflasyona hükümet gitmesin, diyoruz. Bu, ekonomi politikası değil midir? Bizim harici meselelere dahi müdahale ettiğimiz vaki olmuştur. Biz parti politikası yapmıyoruz. Partilerin patentini altına girmek istemeyiz. Bazı arkadaşlarımız Türk-İş'i ve sendikaları partilerin içine itmek istiyorlar. Eski arkadaşlarım bilirler. Parti politikası, parti çatısı altına girildiği anda çok

şeyler kaybederiz. Sendikalar, partilerin esiri olmayacaktır. Politikanın içindeyiz...Evet, arkadaşlar, biz partilerin kapısını daha çalmadan partiler kapımızı çalmışlardır. Partilere adaylarımızı da verdik; bir partimiz muvaffak oldu, diğer partimiz muvaffak olamadı, seç-tiremedi arkadaşlarımızı... Bir kongrede konuşurken müdahale ettiler: 'Seni sendikacılığın için seviyoruz; bizi partimizden ayırmak istediğin takdirde senin karşındayız.' Veya bir seçimde Türk-İş Başkanı olarak deseniz ki; 'Ey işçiler, şu partiyi destekleyiniz.' Aksini yaparlarsa ne olur senin sözün, itibarın... Bazı arkadaşlarımızın liste başlarına geçmesi için uğraşmışızdır. Ve muvaffak da olmuşuzdur. Biz bunu beyan etmedik. Belki günün birinde partileri de karşımıza alacağız. Fakat bu gün için partileri karşımıza almak cesaretini gösteremiyoruz. Bu da, sendikacılığımızın o kıvama gelmediğini hepiniz de kabul ettiğinize göre, normaldir."

1967 yılında sendikal alanda yaşanan bazı gelişmeler, TÜRK-İŞ'in siyasal alandaki gücünü ve çabasını artırma eğilimlerini güçlendirdi. TÜRK-İŞ'in 15-22 Nisan 1968 günleri toplanan 7. Genel Kurul'u bu açıdan son derece önemlidir. Genel Kurulda bu konudaki konuşmaların ardından, Seyfi Demirsoy şu değerlendirmeyi yaptı:

"Son iki sene içerisinde nedense arkadaşlarımızın

damarlarına partizanlık girdi. Partizanlıktan sakınmanızı istiyorum. Partilerüstü politika konusunda imalı-ımasız konuşmalar oldu. Arkadaşlar, partilerüstü politikadan vaz geçildiği anda bilin ki TÜRK-İŞ yoktur. Kamplar vardır. İşçiyi birbirine düşman hale getireceğiz. Birleştiniz, ittifak ettiniz. Partiler üstü politikayı hudutlarıyla birlikte seçilecek Yönetim Kurulu ve İcra Heyeti, sizlerin de belirttiğiniz fikirlerden ilham alarak, hudutlarını çizecektir."

1968 yılındaki 7. Genel Kurulda TÜRK-İŞ'in 23 ilkesi oybirliğiyle kabul edildi. 11 Mayıs 1970 günü toplanan 8. Genel Kurulda da bunlara 24. ilke eklendi. TÜRK-İŞ'i oluşturan farklı eğilimlerin ortak paydası niteliğindeki bu genel talepler, daha sonraki yıllarda bir siyasal partinin program çekirdeği olarak da değerlendirilmek istendi. Ancak, iktidardaki partiler ekonomik büyümenin getirdiği olanakları işçileri yanlarına çekmekte kullanabildiğinden, işçilerden Parlamento'da temsil edilen partilerden soğuma, onlardan kopma, onlara karşı olma ve daha sonra da, 24 ilke temelinde bir program etrafında birleşme eğilimi yoktu. Bu 24 ilke, bu nedenle, bağımsız bir sendikacılık hareketinin siyasal alanda etkinliğini artırmada yolgösterici bir ölçüt olamadı.

Partilerüstü politikaya ilişkin tüzük hükmü, 1970 yılında toplanan 8. Genel Kurul'da şu biçimi aldı:

"İcra ve Yönetim Kurulu ile, TÜRK-İŞ'e bağlı kuruluşların yetkili birer temsilcisinin katılması ile meydana gelecek kurulun ortak kararı olmadıkça siyasi partilere ve onlara bağlı kuruluşlara karşı mutlak bağımsızlığını korur ve partilerüstü bir politika güder."

Ancak 1969-1970 yıllarında yükselen işçi eylemleri ve özellikle 1970 yılında ülkede yaşanan siyasal gerginlikler, TÜRK-İŞ içindeki siyasal tartışmaları ve TÜRK-İŞ'in toplumsal yaşamdaki önemini artırdı. TÜRK-İŞ'in bazı siyasal partilerle birlikte tavır almasını isteyenler çoğaldı. Özellikle, kendisine "sosyal demokrat" diyen bazı sendikacılar 1971 yılının başında bir çıkış yaptılar.

Genel-İş Genel Başkanı Abdullah Baştürk, D.Ulaş-İş Genel Başkanı Feridun Şakir Ögünç, Yol-İş Genel Başkanı Halit Mısırlıoğlu ve Petrol-İş Genel Başkanı İsmail Topkar tarafından 14 Ocak 1971 günü toplanan TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu'na **"1971 Türkiye'sinde İşçi Hareketi ve Sendikalarımız, Ortak Reform Yolları Üzerine Eleştiriler ve Araştırmalar"** konulu bir rapor sunuldu. Raporda, partilerüstü politika eleştirildi.

Bu görüşler, Genel-İş, Yol-İş, Türk Deniz Ulaş-İş, Petrol-İş, DYF-İş, Türk Harb-İş, Ges-İş, T.Oleyis, Besin-İş, Sağlık-İş, Tez Büro-İş ve Kristal-İş yöneticileri tarafından 2 Temmuz 1971 tarihinde hazırlanan **Türk İşçi Hareketi**

İçin Sosyal Demokrat Düzen, İlkeler, Amaçlar, Yöntem
raporunda da yinelenmiştir.

TÜRK-İŞ'in 28 Mayıs - 5 Haziran 1973 günleri toplanan 9. Genel Kurulunda bu raporları hazırlayan ve daha sonra kendilerine "Sosyal Demokrat Sendikacılar Konseyi" adını veren sendikacılar TÜRK-İŞ yönetimine aday oldular; ancak kazanamadılar. Genel Kurul'da TÜRK-İŞ Ana Tüzüğü'nün ilgili maddesi aşağıdaki biçimde değiştirildi:

"TÜRK-İŞ, siyasi partiler karşısında mutlak bağımsızlığını korur. Siyasi partilerle organik bağ kuramaz. Genel kurul kararı olmadıkça herhangi bir partiyi destekleyemez."

TÜRK-İŞ'in parti kurması düşüncesini sürekli olarak savunan kişilerden biri, Tek Gıda-İş Genel Başkanı İbrahim Denizcier'di. Denizcier, 1974 yılı başlarında bu konuda şunları söylüyordu (Milliyet, 25.4.1974.):

"Geçmişte bir takım sıkıntılar oldu. Bazı partililer ve gençlik kolu üyeleri, 'toplu sözleşmede sizlere iyi haklar temin edemediler,' diye, işçiler arasında ikilik yaratmaya çalışmaktadırlar. Bu ikilikten kim yararlanacak? Elbette ki kapital, sermayedarlar yararlanacak. Biz bunun için partilerüstü politikayı savunuyoruz. El-

bette bir gün işçiler kendi partilerini kuracaktır. Ancak bu zaman meselesidir, eğitim meselesidir."

1975 yılında TÜRK-İŞ tarafından çeşitli bölgelerde bölge işçi kurultayları düzenlendi. Bu kurultaylarda TÜRK-İŞ'in siyasete ağırlığını koyması gerektiği dile getirildi.

Konunun giderek güncelleşmesi üzerine, TÜRK-İŞ 27-28 Aralık 1975 günleri Ankara'da "İşçi, Politika, Sendika, Parti İlişkileri" konulu bir sempozyum düzenledi. Bu sempozyuma Prof.Dr. İsmet Giritli, Prof.Dr. Cahit Talas, Prof.Dr. Adil İzveren, Prof.Dr. Sabahattin Zaim, Doç.Dr. Alpaslan Işıklı ve Prof.Dr. Nevzat Yalçınan birer tebliğ sundular.

TÜRK-İŞ'in 12-18 Nisan 1976 günleri toplanan 10. Genel Kurulu da partilerüstü politika ve TÜRK-İŞ'in siyasete ağırlığı koymasına ilişkin tartışmalarla geçti. Bu arada, siyasete ağırlık koymanın bir siyasal partinin kurulması biçiminde olması gerektiğini savunanlar da vardı. Örneğin, Tek Gıda-İş Genel Başkanı İbrahim Denizcier şunları söyledi:

"Bugün Türk-İş bütün partiler karşısında bağımsız kalmalıdır. İçerde yazıldığı gibi, bir parti desteklemesi yanında, Türk-İş, kendi bünyesinde bu kısa devre içerisinde bir partiyi oluşturmalıdır, bu yola da gitmelidir. Bu arada bu yetkiyi de Yönetim Kuruluna versin. Türk-

İş bir parti kuracakmış gibi, bugünden itibaren, kongresinden tabana inmeli, kongrelere gitmeli, 'Türk-İş kendi bünyesinde bir parti kuracaktır, yarından itibaren; parti kurulduğu takdirde hangi partiye mensup olursanız olun, bundan sonra Türk-İş'in kuracağı partiye üye olun; o, sizin partiniz haline gelsin, ona sahip çıkın,' diye bugünden itibaren kongrelerde, tabanda bu mevzu işlendiği taktirde, ben eminim ki, hiçbir partiye gitmeye lüzum yok. Kendimizin kuracağı parti Türkiye'de en iyi şekilde yerini alacaktır... 20 sene evvel söylediğimi bugün de söylüyorum ve yarın da söyleyeceğim bunu ben. Eğer Türk-İş olarak böylesine bir siyasi partiyi oluşturamaz ve bunu göremezsem, gözlerim açık gitmesin, diyorum. Bu muhakkak olacaktır. Bizde şeker var, un var, yağ var, fakat helvayı başkasına yediriyoruz, arkadaşlar."

TÜRK-İŞ'in 1976 yılındaki 10. Genel Kurulunda siyasal partilerle ilişki yeniden düzenlendi. Tüzüğü'nün 5. Maddesi aşağıdaki biçimi aldı:

"TÜRK-İŞ'in takip edeceği siyasi politika:

"TÜRK-İŞ siyasi partilere karşı mutlak bağımsızlığını korur. Siyasi partilerle organik bağ kuramaz. TÜRK-İŞ, kendi ilke ve amaçlarını tahakkuk ettirmek için demokratik kurallara inanan herhangi bir siyasi

partiyi destekler veya bir siyasi partinin kurulmasına öncülük yapar.

"Desteklemenin şekil ve şartlarıyla kuralları, TÜRK-İŞ İcra ve Yönetim Kurullarının ortak toplantısında karara bağlanır. Bu karar, kurulların üye sayısının 2/3 çoğunluğu ile alınır. Karar, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından genel seçim kararı alınması tarihine kadar veya bu tarihten itibaren en geç bir hafta içinde ve bir toplantıda alınamazsa, derhal TÜRK-İŞ Genel Kurulu olağanüstü toplantıya çağılır."

TÜRK-İŞ, 1977 seçimleri öncesinde bu konuda bir karar alabilmek amacıyla çalışmalarını yoğunlaştırdı.

Konu, TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu'nun 21-23 Temmuz 1976 günleri olağanüstü olarak yapılacak toplantısının gündemine alındı. Bu toplantıya iki rapor sunuldu. **TÜRK-İŞ'in İzleyeceği Politika ve Siyasi Partiler Raporu** - I isimli ilk raporda, Adalet Partisi, Cumhuriyetçi Güven Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Demokratik Parti ve Milli Selamet Partisi'nin görüşleri açıklanarak, TÜRK-İŞ'in 24 ilkesi ışığında bu partilerin programları değerlendirildi. İkinci rapor ise TÜRK-İŞ'in 24 ilkesinin açıklamasıydı. TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu 21-23 Temmuz 1976 günleri ayrıntılı bir toplantı yaptıysa da, bu konuda bir karara varılamadı.

TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu 15-17 Aralık 1976 günleri

Kıbrıs'ta olağanüstü olarak bir toplantı yaptı. Bu toplantıda uzun vadede TÜRK-İŞ'in öncülüğünde bir siyasal partinin kurulması, ancak bu arada 1977 seçimlerinde bir siyasal partinin desteklenmesi konusunda karar alındı. Bu önemli karar şöyleydi:

"(1) Ana Tüzüğümüzün 5. maddesinin hükümleri içerisinde yer alan Türk-İş'in bir siyasi partinin kurulmasına öncülük yapması konusunun başvurulacak bir tercih olarak uzun vadeli bir amacı, çalışmayı ve ön hazırlığı gerektirdiği dikkate alınarak ve ülkenin yaşadığı siyasal koşullar ile yasal zorunluluklar karşısında acil biçimde uygulanabilirlik unsurlarını ihtiva etmediği gözetilerek, bu tercih hakkının kullanılabilmesi zamanlamasına hazırlıklı olunabilmek açısından, bir siyasi parti kurulması öncülüğünün tüzük, program, teşkilatlandırma, eğitim ve kadrolaşma açısından ön hazırlıklarının yapılmasına,

"(2) Ana Tüzüğün 5. maddesinin hükümleri içinde yer alan, Türk-İş'in amaç ve ilkelerinin gerçekleştirilmesi yolunda demokratik kurallara inanan bir siyasi partinin desteklenmesi tercihinin öncelik verilmesine,

"(3) Tercihteki bu öncelik istikametinde bir siyasi partinin desteklenmesi ve Türk-İş ilke ve amaçlarının ayrıntılı biçimde gerçekleştirilmesi yolundaki şekil,

şart ve kuralların tesbiti bakımından görevlendirilecek bir komisyonun iki aylık bir sürede çalışma yaparak sonuçları yönetim kuruluna getirmesine,

"(4) Komisyonca yapılan hazırlığın yönetim kurulunca değerlendirilip aynı ile veya değiştirilerek kabul edilmesi ile Türk-İş'in bir siyasi partiyi desteklemesi şekil, şart ve koşullarının parlamentoda temsil edilen siyasi partilerin yetkili organ ve kurullarının inandırıcı, kesin ve açık taahhütlerini taşıyan yaklaşım ve kararlarına açık bırakılmasına,

"(5) Türk-İş'in ilke ve amaçlarının gerçekleştirilmesi yolunda bir siyasi partinin organik bağ kurulmaksızın desteklenmesindeki şekil, şart ve kuralları, Türk-İş ilke ve amaçları ile birlikte kabul ettiklerini inandırıcı, kesin ve açık taahhütleri ile yazılı olarak izhar eden siyasi partinin veya partilerin başvurusunun Türk-İş Yönetim Kurulunca değerlendirilerek, Ana Tüzüğün 5. maddesine uygun kararın olağanüstü toplantı yapılarak alınmasına... oybirliğiyle karar verilmiştir."

Bu kararın uygulanmasının ilk adımı olarak da, Halil Tunç, Sadık Şide, Ömer Ergün, Kaya Özdemir, Ethem Ezgü, Şerafettin Akova, Mustafa Başoğlu, Emin Kul, Orhan Erçelik, İsmail Topkar ve Vahap Güvenç'ten oluşan bir komisyon belirlendi.

TÜRK-İŞ, 13 Nisan 1977 tarihinde Adalet Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi'ne ayrıntılı bir mektup yazarak, gelişmeleri ve görüşleri bildirdi. Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Bülent Ecevit, 20 Nisan 1977 tarihli mektuplarıyla, partilerinin görüşlerini TÜRK-İŞ'e bildirdiler.

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Halil Tunç, 24 Nisan 1977 tarihinde şu açıklamayı yaptı:

"Türk-İş Yönetim Kurulu, siyasi partilerimizden almış olduğu cevapları iki gün süre ile müzakere etmiş, sonuçta partilerin şartlarımıza karşı vermiş olduğu cevaplar tatminkar ve desteği davet eden nitelikte olmadığı saptamıştır.

"Bu nedenle, Millet Meclisi ve kısmi senato seçimlerinde, işçilerin bilinçli bir biçimde oy kullanacaklarına inanan Yönetim Kurulumuz, ferdin oy hakkına müdahale etmeden, aşağıdaki kararını yüce Türk ulusunun bilgisine sunmaya ve üyesi işçilere duyurmaya karar vermiştir...

"Türk-İş, yukarıda açıkladığı genel çerçeve içerisinde açıkça belirterek ilan ettiği desteğinin ve karşılığının ışığı altında üye teşkilatlarının siyasal tercihlerini bu vazgeçilmez sınırlar içerisinde kullanmalarını, siyasal kuruluşlara karşı tüzel kişilik olarak bağımsız-

lığını muhafaza ederek, bağlayıcı bir genel kurul kararı bulunmadığı sürece serbest bırakır."

(E) 1980-1992 Dönemi

12 Eylül 1980 sonrasında sendikaların siyasal partilerle ilişkileri tartışmaları bir süre durdu. Ancak 1982 yılından itibaren yeniden başladı. 1982 Anayasası'nın ana hatları'nın ortaya çıkması sonrasında, bu tasarıya karşı oluşan tepkilerin bir biçimi de, siyasal faaliyeti yoğunlaştırma düşüncesi oldu. TÜRK-İŞ Genel Başkanı Şevket Yılmaz, 8 Eylül 1982 günü Arı Sineması'nda düzenlenen toplantıda yaptığı konuşmada şunları söyledi:

"Sendikacılık son tahlilde bir temsil görevidir. Bunu layıkıyla yapmak istiyoruz. Buna imkan kalmaz ise, hak ve özgürlükleri koruma ve geliştirme ödevini bir başka alanda yaparız. Kravatları çıkarır, atar, tulum sırtımızda 67 ilde yalnızca siyaset yaparız."

TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu'nun 9.9.1982 günlü toplantısında da parti kurma konusu görüşüldü. Ancak bir karar alınamadı. Bu tartışmalar kısa bir süre sürdü; sonra sona erdi.

1982 Anayasası sendikaların siyasal faaliyetine büyük yasak ve kısıtlamalar getirdi. Anayasanın ilgili maddeleri şöyleydi:

Madde 52: "Sendikalar ... siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerden destek göremezler ve onlara destek olamazlar; derneklerle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçlarla ortak hareket edemezler."

Madde 69: "Siyasi partiler, kendi siyasetlerini yürütmek ve güçlendirmek amacıyla dernekler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile siyasi ilişki ve işbirliği içinde bulunamazlar. Bunlardan maddi yardım alamazlar."

Madde 82: "Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelikleri... kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıklarını teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar,..."

Anayasanın 52. maddesi ve 69. maddenin yukarıda belirtilen hükmü 23.7.1995 gün ve 4121 sayılı Yasayla yürürlükten kaldırıldı. Ancak 2821 sayılı Yasadaki yasak sürdürüldü.

Bu yasaklar, 1983 yılında kabul edilen 2821 sayılı Sendikalar Kanunu'nda da aşağıdaki biçimde yer aldı:

Madde 37: "Sendika ve konfederasyonlar siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerle ilişki kuramaz ve işbirliği yapamazlar ve bunlarla hiçbir konuda hiçbir şekilde müşterek hareket edemezler, siyasi partilerden destek göremezler ve onlara destek olamazlar, bunlardan yardım ve bağış olamazlar, bunlara yardım ve bağışta bulunamazlar. Sendika ve konfederasyonlar derneklerle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla siyasi amaçla ortak hareket edemezler, bir siyasi partinin adını, amblem veya işaretlerini kullanamazlar. Sendika ve konfederasyonların üyelerinin münhasıran ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi amacıyla yapacakları mesleki faaliyetler siyasi faaliyet sayılmaz.

"Bir siyasi partinin yönetim organlarından herhangi birinde görev alan sendika veya konfederasyon yöneticilerinin, bu göreve geldikleri andan itibaren sendika veya konfederasyondaki görevleri kendiliğinden sona erer.

"Mahalli ve genel seçimlerde aday olanların, sendika ve konfederasyonun organlarındaki görevleri adaylık süresince askıda kalır. Seçilmeleri halinde görevleri son bulur."

2821 sayılı Yasanın 37. maddesindeki "Sendika ve konfederasyonların üyelerinin münhasıran ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi amacıyla yapacakları mesleki faaliyetler siyasi faaliyet sayılmaz," hükmü, 1988 yılında 3449 sayılı kanunla şu şekilde değiştirildi: "Sendika ve konfederasyonların üyelerinin münhasıran ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi amacıyla yapacakları faaliyetler ve açıklamalar siyasi faaliyet sayılmaz."

Bu yasakların ihlalinin yaptırımı da ağırdı:

Madde 58: "Bu kanunun... 37nci maddesinin bir ve ikinci fıkraları hükümlerine aykırı davranan... sendika veya konfederasyonlar da ikinci fıkradaki usule göre kapatılır.

"Yukarıdaki fıkralar uyarınca açılan davalar sebebiyle görevli mahkemeler yargılamanın her safhasında talep üzerine veya res'en sendika veya konfederasyonların faaliyetlerinin durdurulmasına ve yöneticilerinin görevlerine son verilmesine karar verebilir."

Madde 59: "37nci maddenin ikinci fıkrasına... aykırı hareket eden sendika veya konfederasyonların sorumlu yetkililerine altı aydan iki yıla kadar hapis cezası hükmedilir."

TÜRK-İŞ, bu açık yasaklara rağmen, 1987 yılından itibaren demokratikleşme ve işçi haklarını koruma ve geliştirme amacıyla açıkça hükümet karşıtı bir tavır takındı. 12 Eylül 1980 tarihinde görevde bulunan politikacıların siyaset yasağının kaldırılması konusunda 6 Eylül 1987 günü yapılacak referandum öncesinde TÜRK-İŞ "evet" kampanyası başlattı. TÜRK-İŞ, 1987 Kasım genel seçimleri öncesinde de iktidardaki partiye oy verilmemesi için kampanya açtı. 26 Mart 1989 tarihindeki yerel seçimler ve 1991 erken genel seçimlerinde organ kararıyla herhangi bir siyasal partiye karşı bir tavır almadı.

1980-1992 döneminde işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi önemli bir değişim yaşadı. İşverenler,

- (1) ekonomik bunalım,
- (2) yüksek oranlı işsizlik,
- (3) Sovyet sisteminin çöküşü,
- (4) yeni uluslararası işbölümü ve
- (5) üretimde ve üretimin düzenlenmesinde yeni teknik ve yöntemlere bağlı olarak,

işçi-işveren ilişkilerindeki tavrını kökten değiştirdi.

Evciilleş(tiril)miş veya sosyal(leştiril)miş kapitalizm, "saf" veya "vahşi" kapitalizme geri döndü.

İşverenler,

(1) sosyal devlet anlayışına karşı çıkmaya,

(2) sendikaların meşruluğunu sorgulamaya ve

(3) işçiyi koruyucu mevzuatı çeşitli biçimlerde etkisiz kılmaya çalışmaya başladılar.

Bu gelişmeler, işçiler arasındaki farklılıkların önemini azalttı; diğer halk kesimlerini, kazanımların korunması konusunda işçi sınıfının yanına getirdi. İşçilik ilişkileri ve yakınlığı, siyasal görüş kardeşliğinin, etnik köken kardeşliğinin ve din ve mezhep kardeşliğinin önüne geçti.

İşçiler, tarihimizde ilk kez, hükümetlere karşı birlikte tavır almaya başladılar. Sendikacıların seçimler konusundaki önerilerine fazla kulak vermediler, ama kendi çıkarlarına aykırı davranışta bulunması durumunda, oy verdikleri partilere karşı yapılan eylemlere diğer işçilerle birlikte katıldılar.

İşverenlerin yeni koşullardaki politikaları siyasal partilere de yansıdı. Siyasal partiler, işçilere ve diğer çalışanlara verdikleri sözleri tutmamaya, işverenleri rahatsız etmemeye öncelik vermeye başladılar. Ekmek mücadelesinde özellikle 1989 sonrasında birlik ve bütünlük sağlayan işçilerin önemli bir bölümü, önce kendi partilerinden soğudu ve onlardan kopmaya ve daha sonra da bu parti-

lere karşı tavir almaya ve yeni arayışlara girmeye başladı. Karşı karşıya bulunulan ve giderek artan sorunların çözümü için iyice ve açıkça siyasal alana kayması ve mevcut partilerin bu konuda gösterdikleri duyarsızlıklar, tarihimizde ilk kez tabandaki işçileri partilerinden kitlesel olarak soğuttu, kopardı, partilerine karşı harekete geçirdi. 1992-1999 dönemi, bu soğumanın, kopuşun ve partilere karşı tavir alıp arayışa başlamanın yıllarıdır. Bu dönemde TÜRK-İŞ önderliğinde Türkiye tarihinin en büyük meşru ve demokratik eylemlerinin yapılması ve TÜRK-İŞ'in bu kitlesel güçle siyasal gelişmeleri etkilemesi, TÜRK-İŞ'i çalışanların öncüsü konumuna yükseltti.

1992 yılında Kasım ayı sonlarında Zonguldak belediye işçilerinin eylemlerinde taşınan "Arı: Soktu; At: Tepti; Ok: Battı, İşçiler İktidara" pankartı, bu yaşananları gayet güzel özetlemekteydi.

(F) 1992-1997 Dönemi

1992 yılında parti tartışmaları yoğunlaştı. Türkiye Yol-İş Sendikası Genel Başkanı Bayram Meral, 16 Kasım 1992 günü yaptığı bir konuşmada şunları söylüyordu:

"Siyasal alandaki gücümüzü ve Koalisyon Hükümeti üzerindeki demokratik etkimizi artırmazsak, önü-

müzdeki dönemde Sendikacılık Hareketi olarak büyük sıkıntılarla karşı karşıya kalacağız.

"Bizim hiçbir siyasal partiya verilmiş senedimiz yoktur. Siyasal partiler karşısında bağımsızız. İşçi sınıfı olarak, siyasal partiler arasında savrulmak yerine, işçilerin birbirine siyasal alanda da sahip çıkması ve birlikte tavır koyması alışkanlığını geliştirmek zorundayız."

Bu konudaki gelişmeler sonucunda TÜRK-İŞ'in Aralık 1992 genel kurulunda parti konusu gündeme geldi. Genel Kurulda bazı Sendikalarımız adına yapılan konuşmalarda, işçi sınıfı partisinin kurulması gerektiği açıkça ifade edildi.

TÜRK-İŞ'in Aralık 1992 genel kurulunda bu konuda bir karar da alındı. Sendikacılık hareketinin karşı karşıya bulunduğu yeni sorunlar ve görevler sıralandıktan sonra şöyle denildi:

"Bu yeni saldırıyı, toplu sözleşmecilikle sınırlı bir sendikacılık anlayışı ile durdurabilmek mümkün değildir... Yukarıda ifade edilen sorunların çözümü ve taleplerin yerine getirilmesi, toplu sözleşmelerle sınırlı bir sendikacılık anlayışının aşılmasını, sendikacılık hareketinin siyasal aladaki bağımsız gücünün güçlendirilmesini, hissettirilmesini ve gerektiğinde demokratik biçimde alınan kararlar doğrultusunda kullanılmasını... gerektirmektedir."

Koalisyon Hükümetinden rahatsızlıklar arttıkça, yeni bir partinin kurulması tartışmaları yoğunlaşmaya başladı. TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral, TÜRK-İŞ tarafından İstanbul'da 1 Mayıs 1993 günü düzenlenen mitingde yaptığı konuşmada şunları söyledi:

"İşçi sınıfı olarak, siyasal alandaki bağımsız gücümüzü geliştirmek ve etkili bir biçimde kullanmak durumundayız.

"Mevcut siyasi partiler, işçi sınıfının taleplerine kulaklarını tıkamayı sürdürür ve sermayedarların borusunu öttürmeye devam ederlerse, işçi sınıfı kendi siyasi partisini kuracaktır. Kuracağı partiye namusu gibi sahip çıkacaktır. Tabandan yükselen ses budur.

"Böyle bir siyasi parti, kısa sürede ya iktidar partisi, ya da ana muhalefet partisi olacaktır. Buna yürekle inanıyorum."

TÜRK-İŞ 1993 yılı Kasım ayından itibaren çeşitli illerde bölge işçi kurultayları düzenlemeye başladı. Bu kurultaylarda TÜRK-İŞ'in temel konulardaki talepleri yeniden formüle edildi. Kurultaylarda yapılan konuşmalar ışığında hazırlanan bildirgeler aracılığıyla bu talepler kamuoyuna duyuruldu. Örneğin, 31 Ocak 1994 günü açıklanan Trakya Bölgesi İşçi Kurultayı bildirisinde şöyle deniliyordu:

"Kurultayımız, sorunlarımızın çözümünün ağırlıkla siyasi alana kaydığına işaret ederek, mevcut siyasi partilerin son defa denenmesinin ardından, sendikaların siyasi partilerle ilişkileri konusundaki yasakların kaldırılması için yaygın bir mücadelenin geliştirilmesi ve tüm çalışanların ortak çıkarlarını koruyup geliştirecek bağımsız bir siyasi partinin yaratılması konusunun şube genel kurullarından başlayarak tartışılmasını talep etmektedir."

1994 Mart'ında yapılan yerel seçimler öncesinde, TÜRK-İŞ, Siyasi Partilerden Hesap Sor! isimli bir broşür yayımladı. Yaygın olarak dağıtılan bu broşürde, oy kullanılırken işçilerin ortak çıkarlarının gözönünde bulundurulması ve siyasal partilerin ortak taleplerimiz konusunda taşıdığı tavra göre oy kullanılması çağrısı yapılıyordu. TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'nun 22 Mart 1994 tarihli toplantısı sonrasında yayınlanan bildiride de bu konu ele alınıyordu:

"TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, TÜRK-İŞ'in siyasi partilerden bağımsızlığı ilkesinden hareket ederek, tüm çalışanların, emeklilerin ve işsizlerin sorunlarına ve taleplerine karşı duyarsız kalan siyasi partilerden hesap sorulmasını ve siyasi tavrın belirlenmesinde bu toplum kesimlerinin ortak çıkarlarının ön planda tutulmasını talep etmekte ve çeşitli partilerden ve bağımsız

tüm işçi-memur-emekli adaylara seçimlerde başarılar dilemektedir."

1994 yerel seçimlerinde bazı sendikalar bağımsız adaylar gösterdi.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, 5 Nisan istikrar programını görüşmek üzere 6 Nisan 1994 tarihinde bir toplantı yaptı. Toplantı sonrasında yayınlanan bildiride DYP ve SHP'den istifa çağırısı yapıldı:

"TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, bugüne kadarki uygulamaları ve son istikrar programı nedeniyle, tüm sendikacıları ve işçileri DYP ve SHP'den derhal istifa etmeye çağırmaktadır."

TÜRK-İŞ'in de içinde yer aldığı "Çalışanların Ortak Sesi Demokrasi Platformu" tarafından 1994 yılı 1 Mayıs kutlamaları için hazırlanan ortak bildiride de şu ifade yer aldı: **"Üretimden gelen gücümüzü, siyasi alandaki gücümüzü ve tüketici olarak gücümüzü etkili bir biçimde biz kullanacağız."**

TÜRK-İŞ, 1995 yılı başlarında bu talepleri daha düzenli hale getirdi ve 1 Mayıs öncesinde tüm işyerlerine gönderdi. Bu taleplerin bir bölümü, Çalışanların Ortak Sesi Demokrasi Platformu tarafından da benimsendi ve bir afiş haline getirilerek basıldı.

"TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu 20 Aralık 1995 günlü toplantısında, 17. Genel Kurul sırasında yaşanan bazı olumsuzlukların tümüyle aşıldığını ve TÜRK-İŞ'in tam bir birlik ve bütünlük içinde halkımızın umudu ve öncüsü olmaya devam edeceğini vurgulamış, Başbakan Sayın Tansu Çiller'in seçim propagandaları sırasında işçiler ve sendikalar aleyhindeki açıklamaları konusunda üzüntülerini ifade etmiş ve ülkemizdeki siyasal ve sendikal durumu değerlendirerek 24 Aralık 1995 günü yapılacak genel seçimlere ilişkin şu kararları almıştır:

"(1) Halkımıza verdiği sözleri 4 yıllık Koalisyon Hükümetleri döneminde yerine getirmeyen ve özellikle 5 Nisan İstikrar Programı ile işçi sınıfımız ve tüm çalışanlar için yeni ve ciddi sıkıntılar yaratan DYP ve CHP'ye oy verilmemelidir.

"(2) Laik ve demokratik sosyal hukuk devleti anlayışına ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Misak-ı Milli sınırları içindeki üniter devlet yapısının bütünlüğüne ve bağımsızlığına sahip çıkmayan siyasi partilere oy verilmemelidir.

"(3) Başkanlar Kurulumuz, işçilerin, memurların, işsizlerin, emeklilerin ve diğer tüm çalışanların oylarını kullanırken, TÜRK-İŞ'in önderliğinde 1995 yılında

verilen yoğun işçi mücadelelerini de gözönüne alacaklarına ve kendilerinden yana olan siyasi partileri tercih edeceklerine inanmaktadır."

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral, 1993 yılından itibaren birçok konuşmasında ve açıklamasında TÜRK-İŞ'in önderliğinde ve tüm çalışanları kapsayacak bir siyasal partinin kurulması için tabandan baskı geldiğini ve bu doğrultuda tartışmaların sürdüğünü açıkladı.

1996 yılının son aylarında TÜRK-İŞ'e bağlı tüm sendikaların şube başkanlarının katıldığı toplantılarda da parti konusu tartışıldı ve geniş bir destek gördü.

Bu gelişmeler sonucunda, TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'nun 3 Aralık 1996 günü yapılan toplantısından sonra yapılan açıklamada şu görüşlere yer verildi:

"Başkanlar Kurulumuz, işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin siyasal alandaki bağımsız gücünün demokratik bir biçimde geliştirilmesi ve güçlendirilmesi konusuna gereken önemi vermeye devam edecektir. İşçi sınıfımız ve TÜRK-İŞ siyasete ağırlığını koymalıdır. TÜRK-İŞ'in önderliğinde ve TÜRK-İŞ Genel Kurul kararları doğrultusunda bir siyasi partinin oluşturulması konusunun tüm Teşkilatlarımızda tartışılması sürdürülecektir."

21 Aralık 1996 günü İstanbul'da Bostancı Gösteri Merkezi'nde TÜRK-İŞ'e bağlı Sendikaların Genel Merkez Yöneticileri ile şube başkanları ve işyeri temsilcilerinin katıldığı "Türkiye'ye Sahip Çık!" toplantısında yapılan konuşmaların büyük bir bölümünde, TÜRK-İŞ'in öncülüğünde bir siyasal partinin kurulması için çalışmaların yoğunlaşması talep edildi. Toplantı sonucunda kabul edilen bildirgede bu konuda şu görüşler yer alıyordu:

"İşçi sınıfının sorunları yalnızca toplu iş sözleşmeleri ile çözülemez. Ülkemizin ve halkımızın temel sorunlarının çözüm yeri Parlamento'dur. Halkımız, çoğulcu, katılımcı ve demokratik parlamenter düzene olan inancını sürdürürken, Parlamento'da temsil edilen siyasi partilerin izledikleri yanlış politikalar nedeniyle, bu partilere olan inancını ve güvenini hızla yitirmektedir. Parlamento, zenginler kulübü olmamalıdır. Ülkemizde bugün bir siyaset boşluğu yaşanmaktadır. Bu boşluğu, halkımızın öncüsü ve umudu TÜRK-İŞ doldurmalıdır; başta işçi sınıfımız olmak üzere tüm çalışanlar doldurmalıdır. Türkiye nüfusunun yüzde 95'ini oluşturan işçi sınıfımız ve diğer çalışanlar, siyasete ve Parlamento'ya ağırlığını koymalıdır. İşçi sınıfı artık yönetilen değil, yöneten olmalıdır. TÜRK-İŞ, halkımızın nüfusunun yüzde 95'ini oluşturan işçilerin, memurların, emeklilerin, işsizlerin, küçük esnaf ve sanatkarla-

nın ve köylülüğün çıkarlarını koruyacak ve Türkiye'ye sahip çıkacak bir siyasal partinin oluşturulması çalışmalarına ağırlık ve hız vermelidir."

Sendikaların siyasal faaliyeti konusunda geniş özgürlükler getiren 4277 sayılı Yasa, 26.6.1997 günü kabul edildi. Bu yasa sonrasında, sendikaların siyasal alandaki faaliyetleri konusundaki kısıtlama ve yasaklamalar büyük ölçüde kaldırıldı. 2821 sayılı Yasa'nın 37. maddesi şöyle oldu:

"Sendika ve konfederasyonlar, amaçları dışında faaliyette bulunamazlar. Siyasi partilerin ad, amblem, rumuz veya işaretlerini kullanamazlar.

"Mahalli idareler ve milletvekili seçimlerinde aday olan sendika ve konfederasyon yöneticilerinin sendika ve konfederasyon organlarındaki görevleri, adaylık süresince askıda kalır. Seçilmeleri halinde görevleri son bulur."

4277 sayılı Yasa ile 2821 sayılı Sendikalar Yasası'nın 40. maddesine eklenen bir hükümle, siyasi partilerin sendikalara ve konfederasyonlara mali yardım ve bağışta bulunamayacağı belirtildi.

Günümüzde Anayasada yalnızca 82. maddede milletvekilliği ile bağdaşmayan işler arasında sendika yönetici-

liği sayılmaktadır. Bu yasak 1982 Anayasası ile getirilmiştir. Bu yasağın kaldırılması için TÜRK-İŞ'in girişimleri sonucunda hazırlanan yasa tasarısı 1998 yılı Kasım ayı başlarında TBMM Anayasa Komisyonu'nda görüşüldü ve reddedildi.

Başkanlar Kurulumuz 11 Eylül 1997 günü yaptığı toplantısı sonrasında yayınlanan bildiride, 4277 sayılı Yasa'nın getirdiği yeni olanaklara değindi:

"TÜRK-İŞ yalnızca doğrudan temsil ettiği işçilerin değil, ülkemizdeki tüm çalışanların, işsizlerin ve emeklilerin de öncüsü ve umududur. Başkanlar Kurulumuz, birbiri ardı sıra hükümetlerin, çalışanlar aleyhine attıkları adımları ve 4277 sayılı Yasa ile getirilen geniş siyasi faaliyette bulunma hakkını da gözönüne alarak, işçi sınıfının ve sendikacılık hareketinin siyasal alandaki bağımsız gücünün ve doğrudan etkisinin artırılması gerektiğine olan inancını tekrarlamaktadır.

TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu 24 Aralık 1998 günlü toplantısı sonrasında yayınlanan bildiride de bu konuda aşağıdaki değerlendirmeyi yaptı:

"TÜRK-İŞ, sendikaların siyasi faaliyeti konusunda getirilmiş olan serbestlikten en etkin bir biçimde yararlanarak, yerel ve genel seçimlerde, sosyal devleti ve demokratik ulusal devleti savunan ve temel ve acil

taleplerimizin seçimlere kadar hayata geçirilmesi için somut adım atan siyasi partileri destekleyecek; ilke-
rimizin ve taleplerimizin karşısında tavır alanlara tep-
kisini gösterecektir."

Sonuç

İşçi sınıfımızın ve TÜRK-İŞ'in 24 Ocak istikrar progra-
mı sonrasındaki yoksullaşmaya tepkisi, birlikte meşru kit-
le eylemleri olmuştu. 1991 sonrasında yoğunlaşan ve çö-
zümü siyasal alanda olan özelleştirme, taşeronlaştırma,
yerli ve yabancı kaçak işçi çalıştırma, toplu sözleşmedeki
hakların ödenmemesi, sosyal güvenlik sisteminin çökertil-
mesi, işten çıkarmalar, demokratikleşme sürecinin dur-
durulması ve benzeri sorunlar karşısında işçi sınıfının ve
TÜRK-İŞ'in tavrı, meşru kitle eylemlerindeki birlik ve
bütünlüğü siyasal alana taşımak ve siyasete ağırlığını
koymak olacaktır.

TÜRK-İŞ EĞİTİM YAYINLARI DİZİSİ

Yayın No. 1	Sendikacılık Tarihi	Yıldırım Koç
Yayın No. 2	Tüketici Hakları	Sinan Vargı
Yayın No. 3	Asgari Ücret	Enis Bağdadioğlu
Yayın No. 4	İş Kanunu ve Temel Haklarımız	Av. Hüseyin Ekmekçioğlu - Av. H. Ferhan Tuncel
Yayın No. 5	Uluslararası Sendikal Örgütlenmeler	Hakan Sükün
Yayın No. 6	Çalışan Çocukların Korunması ve TÜRK-İŞ'in Faaliyetleri	Özcan Karabulut
Yayın No. 7	Özelleştirme	Prof. Dr. Oğuz Oyan
Yayın No. 8	İş Güvencesi	Yıldırım Koç
Yayın No. 9	Çevrenin Korunması ve Sendikalar	Sinan Vargı
Yayın No. 10	Güncel Sorunlarımız ve Taleplerimiz	Yıldırım Koç
Yayın No. 11	Türkiye ve Avrupa Birliği	Şeyma İpek Köstekli
Yayın No. 12	Niçin Sendika? Nasıl Sendika?	Yıldırım Koç
Yayın No. 13		
Yayın No. 14		
Yayın No. 15		
Yayın No. 16		
Yayın No. 17		

331.8 KOÇ 1999